

TÜRKMENISTANYŇ K A N U N Y

Gymmatly kagyzzar bazary hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2014 ý., № 4, 140-njy madda)

Şu Kanun Türkmenistanda gymmatly kagyzzaryň emissiýasy we dolanyşygy mahalynda ýüze çykýan gatnaşyklary düzgünleşdirýär we Türkmenistanyň gymmatly kagyzzar bazarynyň netijeli işlemeginiň üpjün edilmegine, bazar ykdysadyýetiniň ösdürilmegine gönükdirilendir.

I BAP. UMUMY DÜZGÜNLER

1-nji madda. Şu Kanunda ulanylýan esasy düşüňjeler

1. Şu Kanunda şu aşakdaky esasy düşüňjeler ulanylýar:

1) **emissiýa** – emitent tarapyndan gymmatly kagyzzaryň goýberilmegi we olaryň raýat-hukuk geleşikleriniň baglaşylmagy arkaly birinji eýelerine ýerlenilmegi;

2) **emissiýaly gymmatly kagyzzar** – şol bir wagtyň özünde şu alamatlary bilen häsiýetlendirilýän gymmatly kagyzzar:

a) şu Kanunda bellenilen görnüşiniň hem-de tertibiniň berjaý edilmegi bilen tassyklanylmaga, geçirilmäge we amala aşyrylmaga degişli bolan emläk hukuklaryny berkidýärler;

b) goýberilişler bilen ýerleşdirilýärler;

ç) özleriniň satyn alnan wagtyna garamazdan, bir goýberilişiniň içinde hukuklaryň amala aşyrylmagynyň deň möçberi we möhletleri bar;

3) **emissiýanyň prospekti** – emitent, onuň maliýe ýagdaýy, goýberýän gymmatly kagyzzarynyň möçberi we olaryň goýberilmeginiň şertleri barada, şeýle hem şu Kanuna laýyklykda başga maglumatlary özünde jemleýän resminama;

4) **gymmatly kagyzzar** – mälim edilende birine geçirilmegi we amala aşyrylmagy mümkin bolan, özünde berkidilen emläk hukuklaryny tassyklaýan resminamalar. Gymmatly kagyzzar atly we teklipe ediji üçin bolup bilýärler;

Atly gymmatly kagyzzar – özlerine bolan hukuklaryň geçmegi we olarda berkidilen emläk hukuklarynyň durmuşa geçirilmegi eýesiniň hökmany kybaplaşdyrylmagy we onuň adynyň gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawynda bellige alynmagy talap edilýän gymmatly kagyzzar;

Teklipe ediji üçin gymmatly kagyzzar – özlerine bolan hukuklaryň geçmegi we olarda berkidilen emläk hukuklarynyň durmuşa geçirilmegi eýesiniň hökmany kybaplaşdyrylmagy talap edilmeýän gymmatly kagyzzar;

Maýa goýum (düýpli) gymmatly kagyzy – atly gymmatly kagyzyň ýa-da teklipe ediji üçin gymmatly kagyzyň maýa goýum serişdesi hökmünde dolanyşykda bolýan we ýuridik şahsyň maýasynda maýa goýum paýy, oňa gatnaşmagyň paýy ýa-da başga bähbitli görnüşde eýeçiligiň bardygyny tassyklaýan görnüşini;

5) **gymmatly kagyzzar bazary** – fiziki we ýuridik şahslaryň gymmatly kagyzzaryň emissiýasy we dolanyşygy bilen baglanyşykly gatnaşyklarynyň jemi;

6) **gymmatly kagyzlaryň dolanyşygy** – gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň geçmegine getirýän raýat-hukuk geleşiginiň baglaşylmagy;

7) **gymmatly kagyzyň eýesi** – gymmatly kagyz özüne eýeçilik hukugynda ýa-da gaýry zat hukugynda degişli bolan şahs;

8) **gymmatly kagyzlaryň resminamalaşan görnüşi** – gymmatly kagyzlara bolan emläk hukuklary kagyz göterijisinde bellenilýän we eýesi bolmalysy ýaly görnüşde resmileşdirilen gymmatly kagyzyň ýa-da gymmatly kagyzyň sertifikatynyň görkezilmegi esasynda anyklanylýan, ýa-da sertifikat deponirlenen halatynda – deponyň hasaby boýunça ýazgy esasynda anyklanylýan gymmatly kagyzlaryň görnüşi;

9) **gymmatly kagyzlaryň resminamalaşmadyk görnüşi** – gymmatly kagyzlara bolan emläk hukuklary gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynda bellenilýän we eýesi görkezilen sanawdaky ýazgy esasynda anyklanylýan ýa-da gymmatly kagyz deponirlenen halatynda – deponyň hasaby boýunça ýazgy esasynda anyklanylýan gymmatly kagyzlaryň görnüşi;

10) **gymmatly kagyzlaryň sertifikaty** – emitent tarapyndan gymmatly kagyzlaryň eýesine onuň sertifikatda görkezilen gymmatly kagyzlarynyň sanyna bolan hukuklarynyň tassyklanylmagy üçin berilýän resminama.

2. Şu Kanundaky beýleki düşüňjeler Türkmenistanyň raýat we başga kanunçylygynda, şeýle hem şu Kanunyň degişli maddalarynda kesgitlenen manylarynda ulanylýar.

2-nji madda. Türkmenistanyň gymmatly kagyzlar bazary hakynda kanunçylygy

1. Türkmenistanyň gymmatly kagyzlar bazary hakynda kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiýasyna esaslanýar we şu Kanundan, Türkmenistanyň gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň we dolanyşygynyň meselelerini we maýa goýum işini düzgünleşdirýän beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybarat.

2. Paýdarlar jemgyýetleriniň gymmatly kagyzlarynyň emissiýasy we dolanyşygy “Paýdarlar jemgyýetleri hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna we şu Kanuna laýyklykda amala aşyrylýar.

3. Eger Türkmenistanyň halkara şertnamasynda şu Kanunda göz önünde tutulan kadalardan başga kadalar bellenen bolsa, onda halkara şertnamasynyň kadalary ulanylýar.

3-nji madda. Şu Kanunyň hereket edýän çygry

1. Şu Kanunyň hereketi gymmatly kagyzlaryň bazarynda şu aşakdaky gymmatly kagyzlaryň emissiýasynda we dolanyşygynda ýüze çykýan gatnaşyklara degişli bolup durýar:

- 1) paýnamalaryň;
- 2) obligasiýalaryň;
- 3) geçirilýän wekselleriň;
- 4) geçirilýän bank depozit sertifikatlarynyň;

5) gymmatly kagyzlaryň bazarynda aýlanýan, gymmatly kagyzlardan döredilýän kagyzzlar.

2. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan gymmatly kagyzlaryň Türkmenistanyň gymmatly kagyzzlar bazarynda emissiýasy we dolanyşygy göz önünde tutulýan başga görnüşleri hem kesgitlenip bilner.

3. Şu Kanunyň hereketi karz edaralarynyň işine gymmatly kagyzzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy hökmünde degişli bolup durýar.

4. Şu Kanunyň hereketi karz edaralary tarapyndan, Türkmenistanyň Merkezi bankynyň ygtyýarnamasyna laýyklykda töleg resminamalarynyň wezipelerini ýerine ýetirýän gymmatly kagyzlaryň goýberilýän, satyn alynýan, satylýan, hasaba alynýan, saklanylýan we olar bilen başga amallar ýerine ýetirilýän böleginde, pul serişdeleriniň goýumlara we bank hasaplaryna çekilmegini tassyklaýan gymmatly kagyzzlar bilen, özleri bilen amallaryň amala aşyrylmagy şu Kanuna laýyklykda ygtyýarnamanyň alynmagyny talap etmeýän beýleki gymmatly kagyzzlar bilen bank amallarynyň amala aşyrylmagyna, şeýle hem görkezilen gymmatly kagyzlaryň ýuridik we fiziki şahslar bilen şertnama boýunça ynanyşykly dolandyrylmagyna degişli dälendir.

II BAP.GYMMATLY KAGYZLAR BAZARYNYŇ DÖWLET TARAPYNDAN DÜZGÜNLEŞDIRILMEGI

4-nji madda. Gymmatly kagyzzlar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmeginiň esaslary

Gymmatly kagyzzlar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegi şu aşakdakylaryň esasynda amala aşyrylýar:

1) gymmatly kagyzzlar bazaryna gatnaşyjylaryň işine hökmany talaplaryň bellemilmegi;

2) gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň (goşmaça emissiýalarynyň) döwlet tarapyndan bellige alynmagy, şeýle hem olarda göz önünde tutulan borçnamalaryň emitentler tarapyndan berjaý edilmegine gözegçilik edilmegi;

3) gymmatly kagyzzlar bazarynda hünär işiniň ygtyýarlylandyrylmagy;

4) gymmatly kagyzzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň hünärmenleriniň hünär synagyndan geçirilmegi;

5) gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň hukuklaryny goramagyň we olaryň hukuklarynyň emitentler hem-de gymmatly kagyzzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary tarapyndan berjaý edilmegine gözegçilik ulgamynyň döredilmegi;

6) gymmatly kagyzzlar bazarynda hünärmençilik işi amala aşyrylan mahalynda jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň we terrorizmiň maliýeleşdirilmeginiň garşysyna hereket edilmegi;

7) gymmatly kagyzzlar bazarynda işi degişli ygtyýarnamasy bolmazdan amala aşyrylan şahslaryň işiniň önüniň alynmagy.

5-nji madda Gymmatly kagyzzlar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegini amala aşyrylan edaralar

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti we Türkmenistanyň Maliýe ministrligi (mundan beýlak - ygtyýarly edara) gymmatly kagyzzar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegini amala aşyran edaralar bolup durýarlar.

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlylygy

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti gymmatly kagyzzar bazary babatynda:

1) şulary kesgitleýär:

a) ýeke-täk döwlet syýasatyny;

b) Türkmenistanyň gymmatly kagyzzar bazarynda emissiýasy we dolanyşygy göz önünde tutulýan gymmatly kagyzzaryň täze görnüşlerini;

2) şulary tassyklaýar:

a) gymmatly kagyzzar bazarynyň döwlet ösüş maksatnamasyny;

b) döwletiň gymmatly kagyzzarynyň emissiýasynyň we dolanyşygynyň düzgünlerini;

3) şulary belleýär:

a) Türkmenistanyň gymmatly kagyzzar bazarynda daşary ýurtly emitentler tarapyndan goýberilen gymmatly kagyzzaryň dolanyşyga goýberilmeginiň her ýylky paýlaryny we şertlerini;

b) döwletara şertnamalary boýunça Türkmenistanyň borçnamalarynyň hasaba alynmagy bilen Türkmenistanyň emitentleri tarapyndan goýberilen gymmatly kagyzzaryň Türkmenistanyň çäginde daşarda dolanyşyga goýberilmeginiň her ýylky paýlaryny;

4) jemagata yglan edilmezden ýerlenilýän gymmatly kagyzzaryň aýry-aýry goýberilişleriniň emissiýasynyň prospektleriniň döwlet tarapyndan bellige alynmagyndan boşadylmagy barada çözüň kabul edýär;

5) gymmatly kagyzzar bazarynda maýa goýujylaryň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagyny üpjün edýär;

6) öz ygtyýarlylygynyň çäklerindäki başga wezipeleri amala aşyran.

7-nji madda. Ygtyýarly edaranyň ygtyýarlylygy

Ygtyýarly edara gymmatly kagyzzar bazary babatynda:

1) ýeke-täk döwlet syýasatyny durmuşa geçirýär;

2) şulary amala aşyran:

a) gymmatly kagyzzar bazarynyň döwlet ösüş maksatnamasynyň taslamasynyň işlenilip düzülmegini;

b) gymmatly kagyzzar bazarynda hünär işiniň ygtyýarlylandyrylmagyny;

ç) gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylarynyň işiniň utgaşdyrylmagyny;

d) gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary babatda gözegçilik we gözegçilik barlagynyň wezipelerini, şol sanda gözegçiligiň we gözegçilik barlagynyň elektron ulgamy arkaly;

3) Gymmatly kagyzzaryň ýeke-täk döwlet sanawyny döredýär we ýöredýär, gymmatly kagyzzaryň bellige alnan emissiýalary barada maglumatlaryň açylmagyny üpjün edýär;

4) gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň hünärmenleriniň hünär synagyny geçirýär, olara hünär derejeli şahadatnamalary berýär;

5) şulary tassyklaýar:

a) gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň hünärmenleriniň hünär synagyny geçirmegiň, hünärderejeli şahadatnamasyny bermegiň we onuň hereketiniň bes edilmeginiň tertibini;

b) gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawlarynyň geçirilmeginiň tertibini;

ç) emitentler tarapyndan emissiýanyň netijeleri barada we gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary tarapyndan gymmatly kagyzzar bilen amallar boýunça hasabatlary düzmegiň we bermegiň tertibini;

d) depozitariniň dessuryny;

6) şulary belleýär:

a) Türkmenistanyň Merkezi banky bilen ylalaşmak boýunça kliring guramalarynyň ýörite gaznalarynyň in az möçberini;

b) gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyny saklaýjynyň maglumat ulgamlaryna bildirilýän talaplaryny;

7)öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde başga wezipeleri amala aşyrýar.

8-nji madda. Ygtyýarly edaranyň hukuklary

Ygtyýarly edaranyň şu aşakdakylara hukugy bardyr:

1) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda gymmatly kagyzzar bazarynda hünär işiniň ygtyýarlylandyrylmagyny amala aşyrmaga;

2) gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary üçin (karz edaralary muňa degişli däldir) hökmany bolan gymmatly kagyzzar bilen amallar boýunça töwekgelçilikleri çäklendirmäge gönükdirilen ykdysady görkezijileri bellemäge;

3) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylarynyň işine barlaglary geçirmäge, şol sanda degişli döwlet edaralary bilen bilelikde geçirmäge;

4) barlaglaryň netijeleri boýunça gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylaryna ýerine ýetirilmegi hökmany bolan tabşyryknamalary bermäge;

5) gymmatly kagyzzar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegi babatynda öz ygtyýarlyklaryna girýän meseleleri çözmek üçin gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylaryndan zerur resminamalaryň berilmegini talap etmäge;

6) eger-de barlaglar geçirilende administratiw ýa-da jenaýat hukuk bozulmasynyň häsiýeti bolan ýagdaýlar ýüze çykarylsa, resminamalary Türkmenistanyň degişli ygtyýarly edaralaryna ibermäge;

7) öz ygtyýarlyklaryna degişli edilen meseleler boýunça hak isleýiş arzalary bilen kazyýete ýüz tutmaga;

8) gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylarynyň işine gözegçilik etmek maksady bilen özüniň ygtyýarly wekillerini bellemäge;

9) gazna biržalarynyň we gymmatly kagyzzar bazarynyň beýleki hünärli gatnaşyjylarynyň elektron ulgamlary bilen bagly bolan gözegçiligiň we gözegçilik barlagynyň elektron ulgamyny ulanmak bilen gazna birža söwdalarynyň geçirilmegine daşyndan gözegçiligi geçirmäge;

10) emissiýaly gymmatly kagyzlaryň çykarylyş möçberiniň olaryň dolanyşykda bolýan sanyna laýyk gelşine gözegçilik barlagyny amala aşyrmaga;

11) Türkmenistanyň kanunçylygy bozulan halatynda gymmatly kagyzzar bilen amallary amala aşyrmaga hünärderejeli şahadatnamalary bolan wezipeli adamlara we hünärmenlere öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde jogapkärçilik çärelerini görmäge;

12) gymmatly kagyzzar bazarynyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegi babatynda öz ygtyýarlyklaryna girýän meseleler boýunça çözümleri kabul etmäge.

9-njy madda. Gymmatly kagyzzar bazarynda hünär işiniň ygtyýarlylandyrylmagy

Gymmatly kagyzzar bazarynda hünär işiniň ygtyýarlylandyrylmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

III BAP.GYMMATLY KAGYZLAR BAZARYNA GATNAŞYJYLAR. GYMMATLY KAGYZLAR BAZARYNDA HÜNÄRMENÇILIK IŞI

10-njy madda. Gymmatly kagyzzar bazaryna gatnaşyjylar

1. Gymmatly kagyzzaryň emitentleri, maýa goýujylar we gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylary bolup durýar.

2. Gymmatly kagyzzaryň emitenti – şu Kanuna laýyklykda gymmatly kagyzzaryň emissiýasyny amala aşyryýan, şu gymmatly kagyzzarda berkidilen hukuklaryň amala aşyrylmagy boýunça olaryň eýeleriniň öňünde öz adyndan jogapkärçilik çekýän, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döredilen ýuridik şahs.

Döwletiň gymmatly kagyzzarynyň emitenti bolup Türkmenistanyň degişli döwlet edaralary çykyş edýär.

3. Maýa goýujy – öz adyndan we öz hasabyna gymmatly kagyzzary edinýän fiziki şahs ýa-da ýuridik şahs.

Gymmatly kagyzzaryň maýa goýumyň obýekti hökmünde saýlanylyp alynmagy, maýa goýumlaryň görnüşleri we möçberleri we degişlilikde bu saýlap almagyň netijeleri maýa goýujynyň özüniň jogapkärçiligi (töwekgelçiligi) bolup durýar.

Gymmatly kagyzzara goýlan hususy maýalaryň goralmagy boýunça jogapkärçiligi (töwekgelçiligi) maýa goýujynyň özi çekýär.

4. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary, şol sanda maýa goýum instituty – şu Kanunyň 11-nji maddasynyň birinji bölegine laýyklykda gymmatly kagyzzar bazaryndaky hünärmençilik işiniň bir ýa-da birnäçe görnüşlerini amala aşyrmak üçin ygtyýarnamasy bolan ýuridik şahslar.

11-nji madda. Gymmatly kagyzzar bazaryndaky hünärmençilik işiniň görnüşleri

1. Türkmenistanyň gymmatly kagyzzar bazarynda hünärmençilik işiniň şu aşakdaky görnüşleri amala aşyrylyp bilner:

1) dellalçylyk işi (maliýe araçylygy);

- 2) dilerçilik işi;
- 3) gymmatly kagyzlary dolandyrmak boýunça iş;
- 4) özara borçnamalary kesgitlemek boýunça iş (kliring);
- 5) depozitar işi;
- 6) kastodial işi;
- 7) gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynyň ýöredilmegi boýunça iş;
- 8) gymmatly kagyzzar bazarynda söwdalaryň guralmagy boýunça iş (gazna biržasynyň işi).

2. Gymmatly kagyzzar bazarynda hünärmençilik işi gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary – ýuridik şahslar tarapyndan amala aşyrylýar.

3. Dellalçylyk, dilerçilik, kostodial işi, gymmatly kagyzlary dolandyrmak boýunça iş (maýa goýum gaznalarynyň gymmatly kagyzlaryny dolandyrmakdan başga), özara borçnamalary kesgitlemek boýunça iş (kliring) gymmatly kagyzzar bazarynda işleriň utgaşdyrylýan görnüşleri hasap edilýär.

4. Depozitar işi, gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynyň ýöredilmegi boýunça iş, gymmatly kagyzzar bazarynda söwdalaryň guralmagy boýunça iş we maýa goýum gaznalarynyň gymmatly kagyzlaryny dolandyrmak boýunça iş gymmatly kagyzzar bazarynda işiň aýratyn görnüşleri hasap edilýär.

5. Gymmatly kagyzlaryň guramaçylykly bazarlarynda işi amala aşyryan gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň özüniň işi bilen bagly maliýe töwekgelçiliklerini Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda ätiýaçlandyrmaga hukugy bardyr.

6. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň adyndan gymmatly kagyzzar bilen amalary amala aşyrmaklyga onuň işgär düzüminde durýan, ygtyýarly edara tarapyndan berlen hünärderejeli şahadatnamasy bolan hünärmeniň hukugy bardyr.

7. Ygtyýarly edara tarapyndan gymmatly kagyzzar bazaryna daşyndan gözegçiligiň we gözegçilik barlagynyň amala aşyrylmagy üçin gazna biržalary we gazna birža söwdalary bilen baglanyşykly gymmatly kagyzzar bazarynyň beýleki hünärli gatnaşyjylary ygtyýarly edaranyň gözegçilik elektron ulgamlaryny öz elektron ulgamlaryna birikdirilmegini we elýeterlilikini üpjün etmelidirler.

12-nji madda. Gymmatly kagyzzar bazarynda hünärmençilik işiniň amala aşyrylmagyna çäklendirmeler

1. Dellalçylyk we (ýa-da) dilerçilik işini amala aşyryan gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň şu aşakdakylara hukugy ýokdur:

1) eger-de görkezilen geleşikleriň baglaşylmagy we amala aşyrylmagy müşderileriň bähbitlerine garşy gelýän bolsa, gymmatly kagyzzar bilen geleşikleri baglaşmaga;

2) eger-de haýsy-da bolsa bir üçünji tarapa olaryň her biriniň esaslyk maýasynyň 25 göterimi degişli bolsa, öz aralarynda gymmatly kagyzzar bilen geleşikleri baglaşmaga.

2. Esaslyk maýasynda gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň-ýuridik şahsyň paýy 10 göterimden geçýän ýuridik şahs gymmatly kagyzzar bazarynda hünärmençilik işini amala aşyryp bilmez.

Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň öz eýeçiligine beýleki gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň-emitentiň gymmatly kagyzzarlyny onuň esaslyk maýasynyň 10 göteriminden ýokary möçberinde satyn almaklyga ýa-da şeýle gymmatly kagyzzar bilen başga görnüşde geleşikleriň amala aşyrylmagy netijesinde bähbit görüji bolmaklyga hukugy ýokdur.

3. Eger-de gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen esaslarda we tertipde tölege ukyply däl (batan) diýlip ygylan edilse, onda onuň işgärler düzümindäki hünärmenleriniň hünärderejeli şahadatnamalary hakyky däl diýlip hasap edilýär.

4. Şu aşakdakylar gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň dolandyryş edarasynyň wezipeli adamy bolup bilmez:

1) ygtyýarly edara tarapyndan berlen hünärderejeli şahadatnamasy bolmadyk adam;

2) eger wezipä bellenilen pursatyna çenli geçen üç ýylyň dowamynda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda tölege ukyply däl (batan) diýlip ygylan edilen, sanasiýa ýa-da mejburi ýatyrylmaga sezewar edilen paýdarlar jemgyýetiniň, başga kärhananyň ýolbaşçy wezipesini eýelän ýa-da ýerine ýetiriji edarasynyň, ýa-da gözegçilik geňeşiniň agzasy bolan bolsa;

3) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda şeýle hukugy bolmadyk adam.

13-nji madda. Dellalçylyk işi

1. Dellalçylyk işi diýlip gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy-dellal tarapyndan tabşyryk ýa-da komissiýa şertnamasy esasynda hereket edýän wekil ýa-da komissioner hökmünde gymmatly kagyzzar bilen raýat-hukuk geleşikleriniň amala aşyrylmagy hasap edilýär.

2. Dellal müşderiniň tabşyrygy boýunça we serişdeleriniň hasabyna onuň bähbitlerinde hereket edýär.

3. Dellal tarapyndan dellalçylyk we dilerçilik işi utgaşdyrylanda müşderiniň tabşyrygy boýunça amala aşyrylýan gymmatly kagyzzar bilen geleşikler dellalyň özüniň dilerçilik amallary bilen deňeşdirilende ilkinji nobatda ýerine ýetirilmäge degişlidir.

4. Dellalda müşderiniň tabşyrygynyň oňa bähbitli bolan şertlerde amala aşyrylmagyna päsgel berýän bähbidi bolan halatynda dellal şeýle bähbidiniň bardygy barada haýal etmän müşderä habar bermäge borçludur.

5. Müşderiniň gymmatly kagyzzarlara maýa goýmak üçin dellala beren pul serişdeleri, şeýle hem dellal tarapyndan müşderi bilen baglaşylan şertnamanyň esasynda gymmatly kagyzzar bilen amala aşyrylan geleşikler boýunça alnan pul serişdeleri dellal tarapyndan karz edarasynda açylyan aýratyn bank hasabynda (ýörite hasaby) bolmalydyr.

Dellal her bir müşderiniň ýörite hasapda duran pul serişdeleriniň hereketiniň hasabyny ýöretmäge we müşderä degişli maglumatlary bermäge borçludur.

Müşderiniň ýörite hasapda duran pul serişdeleri dellal tölege ukyply bolmadyk (batan) ýa-da ýatyrylan halatynda ýatyrylyş massasyna goşulmaýar we olaryň hasabyna dellalyň borçnamalaryny töletdirip bolmaýar.

Dellalyň öz hususy serişdelerini ýörite hasaba geçirmeklige hukugy ýokdur.

6. Müşderi tarapyndan şu maddanyň ýedinji böleginde görkezilen usul bilen üpjün edilmek berlen şertinde, gymmatly kagyzlary satyn almak-satmak geleşikleriniň amala aşyrylmagy üçin dellalyň müşderä gymmatly kagyzlary karz bermeklige (maržinal geleşikler) hukugy bardyr.

Karz bermegiň şertleri, şol sanda karzyň möçberi ýa-da ony kesgitlemegiň tertibi, karz boýunça göterimler dellal bilen müşderiniň arasynda baglaşylýan karz şertnamasy bilen belenenilýär.

Maržinal geleşikleriň amala aşyrylandygy hakynda dellalyň hasabaty ýa-da karz şertnamasynyň şertleri bilen kesgitlenilen başga resminama kesgitlenilen gymmatly kagyzlaryň karz berlendigini tassyklaýan resminama hasap edilýär.

7. Müşderä degişli we (ýa-da) maržinal geleşikler boýunça dellal tarapyndan müşderi üçin satyn alynýan gymmatly kagyzlary berlen karzlar boýunça müşderiniň borçnamalarynyň üpjün edilmegi hökmünde kabul edilýär.

Müşderi tarapyndan berlen üpjün edilmegiň möçberi dellal tarapyndan gazna birža söwdalarynda emele gelen üpjün edilmegi bolup durýan gymmatly kagyzlaryň bazar bahasy boýunça karz şertnamasynda belenen ýeňilligiň aýrylmagy bilen kesgitlenilýär.

8. Müşderi tarapyndan şertnamada belenen möhletde karz şertnamasynyň talaplary ýerine ýetirilmedik halatynda dellalyň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda karz boýunça üpjün edilmek bolup durýan müşderiniň gymmatly kagyzlaryny töletdirmeklige hukugy bardyr.

9. Müşderiniň tabşyrygy onuň bähbitlerine bilkastlaýyn ýa-da tötänlikde zeper ýetirilmegi bilen ýerine ýetiren halatynda, dellal Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda müşderiniň ýitgileriniň öwezini öz hasabyna dolmaga borçludyr.

10. Dellalyň özi emitenti bolup durýan gymmatly kagyzlary bilen geleşikleri amala aşyrmaga haky ýokdur.

14-nji madda. Dilerçilik işi

1. Gymmatly kagyzlary bazarynyň hünärli gatnaşyjysy-diler tarapyndan öz adyndan we öz hasabyna satyn alyş we (ýa-da) satyş nyrlarynyň jemagat yglan edilmegi arkaly ol gymmatly kagyzlary boýunça geleşikleriň yglan edilen nyrlar boýunça ýerine ýetirilmeginiň borçnamasy bilen gymmatly kagyzlaryň satyn alnyş-satylyş geleşikleriniň amala aşyrylmagy dilerçilik işi diýlip hasap edilýär.

2. Dileriň nyrdan başga-da gymmatly kagyzlary satyn almak-satmak şertnamasynyň beýleki düýpli şertlerini, şol sanda satyn alynýan we (ýa-da) satylýan gymmatly kagyzlaryň in az we in köp mukdaryny, şeýle hem yglan edilen nyrlaryň hereket edýän möhletini yglan etmäge hukugy bardyr.

Yglan etmede başga düýpli şertleriň bolmadyk halatynda, diler şertnamany öz müşderisi tarapyndan teklipe edilen düýpli şertlerde baglaşmaga borçludyr. Dileriň şertnama baglaşmaktan boýun gaçyrmagy netijesinde müşderä ýetirilen zyýanyň öwezi dileriň hasabyna doldurylmaga degişlidir.

3. Dileriň özi emitenti bolup durýan gymmatly kagyzlary bilen geleşikleri amala aşyrmaga haky ýokdur.

4. Gymmatly kagyzlary bazarynda diler hökmünde işi maýa goýum instituty amala aşyryp biler.

Maýa goýum instituty gazna biržalarynyň üsti bilen dellal hökmünde işi amala aşyran şertinde dellalçylyk işiniň maýa goýum instituty tarapyndan amala aşyrylmagyna rugsat berilýär.

Maýa goýum instituty emitent bilen şertnama boýunça öz hasabyna yzyna satyn almak şertlerinde onuň emissiýasynyň guramaçasy bolup çykyş edip biler.

Gymmatly kagyzzar bazarynda hünärmençilik işini amala aşyrmak hukugyna eýe bolan maýa goýum kompaniýasy we maýa goýum gaznasy maýa goýum institutlaryna deňlidir.

5. Maýa goýum kompaniýasy, maýa goýum gaznasy işeňirliги bitewüligine gymmatly kagyzzaryň portfeli bilen bagly bolan, we gymmatly kagyzzaryň emissiýasyny, olaryň ýerleşdirilmegi boýunça üçünji şahslaryň haýryna kepillikleriň berilmegini, gymmatly kagyzzara serişdeleriň goýulmagyny, öz adyndan we öz hasabyna gymmatly kagyzzaryň satyn alnyş-satylyş geleşikleri amala aşyran ýöriteleşdirilen kärhanalar bolup durýarlar.

6. Maýa goýum kompaniýasy öz maliýe serişdelerini diňe esaslandyryjylaryň serişdeleriniň, ýuridik şahslara ýerlenilýän hususy gymmatly kagyzzaryň emissiýasynyň, şeýle hem hususy serişdelerini täzedan maýa goýmagyň hasabyna emele getirýär.

Maýa goýum kompaniýasy diňe ýapyk görnüşli paýdarlar jemgyýeti görnüşinde döredilip bilner.

7. Maýa goýum gaznasy öz maliýe serişdelerini esaslandyryjylaryň serişdeleriniň, gymmatly kagyzzaryň emissiýasynyň we olaryň aýyk ýerleşdirilmeginiň, şeýle hem çekilen serişdeleriň gymmatly kagyzzara we beýleki maýa goýum aktiwlerine diwersifikasiýalaşdyrylyp täzedan maýa goýulmagynyň hasabyna emele getirýär.

Maýa goýum gaznasy diňe aýyk görnüşli paýdarlar jemgyýeti görnüşinde döredilip bilner.

Karz edaralary maýa goýum gaznalary bolup bilmezler.

8. Maýa goýum instituty maýa goýum maslahatçysy hökmünde müşderilere şu aşakdakylar boýunça maslahat beriş hyzmatlaryny edip biler:

1) gymmatly kagyzzar bazarynyň we onuň hünärli gatnaşyjylarynyň ýagdaýynyň seljerilmegi we çaklanylmagy, maliýe gurallarynyň (maliýe borçnamalarynyň) teklipleriniň işlenilip düzülmegi;

2) gymmatly kagyzzaryň emissiýasy we dolanyşygy, hünärmenleriň hünär derejesiniň ýokarlandyrylmagy, şeýle hem gymmatly kagyzzar bazarynda maýa goýum syýasatynyň emele getirilmegi.

15-nji madda. Gymmatly kagyzzaryň dolandyrylmagy boýunça iş

1. Gymmatly kagyzzar bazarynda gymmatly kagyzzary dolandyrmak boýunça iş diýlip, gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy-ynançly dolandyryjy tarapyndan öz adyndan höweslendirmäniň hasabyna we kesgitli möhletin dowamynda gymmatly kagyzzara maýa goýmak üçin niýetlenen, gymmatly kagyzzaryň eýesi tarapyndan oňa berlen pul serişdeleriniň we gymmatly kagyzzaryň soňkynyň bähbitlerine ynançly dolandyrylmagynyň amala aşyrylmagy hasap edýär.

2. Ynançly dolandyrmagyň şertnamasynyň baglaşylmagy emläk eýesiniň gymmatly kagyzlara bolan emläk hukugynyň we (ýa-da) başga zatlara bolan hukugynyň ynanylýan dolandyryja geçmegine getirmeýär.

Ynançly dolandyryjy ynançly dolandyryş boýunça öz işini amala aşyran mahalynda, özüniň ynançly dolandyryjy hökmünde hereket edýändigini görkezmäge borçludyr.

3. Ynançly dolandyryjynyň müşderileriniň gymmatly kagyzlary ynançly dolandyryjynyň özüniň hususy aktiwlerinden aýratynlykda hasaba alynýar we ol tölege ukyply bolmadyk (batan) ýa-da ýatyrylan halatynda ýatyrylyş massasyna goşulmaýar, olaryň hasabyna ynançly dolandyryjynyň borçnamalary töletdirilip bilinmez.

16-njy madda. Özara borçnamalaryň kesgitlenilmegi boýunça iş (kliring)

1. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň – kliring guramasynyň özara borçnamalaryň kesgitlenilmegi we olaryň gymmatly kagyzlar bilen geleşikleriň amala aşyrylmagynyň netijeleri boýunça hasaba alynmagy boýunça işi özara borçnamalaryň kesgitlenilmegi boýunça iş (kliring) diýlip hasap edilýär.

2. Özara borçnamalaryň kesgitlenilmegi gymmatly kagyzlar bilen geleşikler boýunça maglumatlaryň toplanymagyny, deňşdirilmegini, düzedilmegini we olar boýunça buhgalterçilik resminamalarynyň taýýarlanymagyny öz içine alýar.

3. Kliring guramalary gymmatly kagyzlar bazarynyň özleri üçin özara hasaplaşyklar geçirilýän gatnaşyjylary bilen şertnamalar esasynda özara borçnamalar kesgitlenen mahalynda taýýarlanylan buhgalter resminamalaryny ýerine ýetirmäge kabul edýärler.

4. Gymmatly kagyzlar bilen geleşikler boýunça hasaplaşyklary amala aşyran kliring guramasy gymmatly kagyzlar bilen geleşikleriň ýerine ýetirilmezlik töwekgelçilikleriniň pesdilmegi üçin ýörite gaznalary emele getirmäge we kliring işiniň amala aşyrylmagynyň düzgünlerini tassyklamaga borçludyr.

5. Kliring guramalarynyň ýörite gaznalarynyň in pes möçberi Türkmenistanyň Merkezi banky bilen ylalaşmagy arkaly ygtyýarly edara tarapyndan belleniýär.

17-nji madda. Depozitar işi

1. Depozitar işi diýlip, gymmatly kagyzlar bazarynyň ýöriteleşdirilen hünärli gatnaşyjysy – depozitariý tarapyndan depozitariý bilen depozitariniň hyzmatlaryndan peýdalanýan şahsyň – deponentiň arasynda baglaşylan depozitar şertnamanyň esasynda gymmatly kagyzlaryň saklanymagy we (ýa-da) gymmatly kagyzlara bolan hukuklaryň geçmeginiň hasaba alynmagy boýunça hyzmatlaryň edilmegi hasap edilýär.

2. Depozitar şertnamasynyň baglaşylmagy deponentiň gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň we (ýa-da) başga zatlara bolan hukugynyň depozitara geçmegine getirmeýär.

3. Deponentiň gymmatly kagyzlarynyň hasabyna depozitariniň borçnamalaryny töletdirip bolmaýar.

4. Deponentleriň pullary we gymmatly kagyzlary depozitariniň hususy aktiwlerinden aýratynlykda hasaba alynýar we depozitariý tölege ukyply bolmadyk (batan) ýa-da ýatyrylan halatynda ýatyrylyş massasyna goşulmaýar.

5. Depozitar şertnamasynda şu aşakdaky düýpli şertler bolmalydyr:

1) depozitar işiniň mazmunyna laýyklykda şertnamanyň närsesiniň birmenzeş kesgitlenilmesi;

2) deponent tarapyndan depozitariýä deponentiň depozitariýdäki deponirlenen gymmatly kagyzlara ygtyýarlyk etmegi hakynda maglumatlaryň berilmeginiň tertibi;

3) şertnamanyň hereket ediş möhletleri we bozulyş tertibi;

4) depozitariniň hyzmatlarynyň möçberi we töleniliş tertibi;

5) depozitariniň deponentiň öňündäki hasabatlylygynyň görnüşi we döwri;

6) şertnamanyň taraplarynyň hukuklary, borçlary we jogapkärçiligi.

6. Depozitariý şulara borçludyr:

1) deponentiň gymmatly kagyzlarynyň borçnamalary bilen ýüklenilmeginiň faktlarynyň bellige alynmagyny geçirmäge;

2) hasap boýunça her bir amalyň senesini we esaslaryny görkezmek bilen deponyň beýlekilerden tapawutly hasabyny ýöretmäge;

3) depozitariý tarapyndan emitentden ýa-da gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawyny saklaýjysyndan alan gymmatly kagyzlar hakyndaky ähli maglumatlary deponente bermäge.

7. Depozitar şertnamasyna laýyklykda depozitariniň gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynda ýa-da başga depozitariýde gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysy hökmünde bellige alynmaga hukugy bardyr.

Gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysy gymmatly kagyza berkidilen hukuklary diňe deponentiň degişli görkezmesini alan halatynda amala aşyryp biler.

8. Depozitariý gymmatly kagyzlary saklamak we gymmatly kagyzlara bolan hukuklary hasaba almak boýunça özüniň borçlarynyň ýerine ýetirilmändigi ýa-da talabalaýyk ýerine ýetirilmändigi üçin, şol sanda deponyň hasaplary boýunça ýazgylaryň dolulygyna we dogrulygyna jogapkärçilik çekýär.

9. Depozitariniň depozitar şertnamasyna laýyklykda deponentiň karz edarasyndaky hasabyna geçirmek maksady bilen saklanylýan gymmatly kagyzlar boýunça girdejileri öz hasabyna geçirmäge hukugy bardyr.

18-nji madda. Kastodial işi

1. Gymmatly kagyzlar bazaryndaky kastodial işi diýlip, gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy kastodian-karz edarasy tarapyndan emissiýaly gymmatly kagyzlaryň we beýleki maliýe gurallarynyň, şeýle hem müşderileriň pul serişdeleriniň saklanymagyny we hasaba alynmagyny üpjün etmek boýunça hyzmatlaryň edilmegi hasap edilýär.

2. Kastodian bilen onuň müşderisiniň arasyndaky gatnaşyklar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda saklamagyň we tabşyrmagyň şertnamasynyň kadalary ulanylýan kastodial hyzmatyny etmek boýunça şertnamanyň esasynda ýüze çykýar. Kastodian kastodial hyzmatyny etmek boýunça şertnamany baglaşan mahalynda müşderini kastodial işiň meselelerini düzgünleşdirýän içki resminamalar bilen tanyşdyrmaga borçludyr.

3. Kastodial hyzmatyny etmek boýunça şertnamada şular bolmalydyr:

1) kastodial işiniň mazmunyna laýyklykda şertnamanyň närsesiniň birmeňzeş kesgitlenilmegi;

2) şertnamanyň taraplarynyň hukuklary, borçlary we jogapkärçiligi;

3) kastodianyň hyzmatlarynyň töleniliş tertibi;

4) kastodian tarapyndan kastodial hyzmat edilmegi üçin berlen gymmatly kagyzzar boýunça girdejiniň müşderiniň hasabyna geçirilmeginiň şertleri we tertibi;

5) şertnamanyň hereket ediş möhleti we ýatyrylyş tertibi;

6) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykdaky başga şertler.

4. Kastodian kastodial hyzmaty üçin berlen emissiýaly gymmatly kagyzzaryň we beýleki maliýe gurallarynyň saklanylmagyny we hasaba alynmagyny öz hususy aktiwlerinden aýratynlykda üpjün etmäge, müşderä onuň talap etmegi boýunça hasaplarynyň ýagdaýy hakynda hasabat bermäge borçludur.

5. Kastodian öz müşderisiniň affilirlenen şahsy bolup bilmez.

19-njy madda. Gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyny ýöretmek boýunça iş

1. Gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyny ýöretmek boýunça iş diýlip sanawy saklaýjy (bellige alyjy) diýlip atlandyrylýan ýuridik şahs tarapyndan amala aşyrylýan, gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyny düzýän maglumatlaryň toplanymagy, bellenilmegi, işlenilmegi, saklanylmagy we berilmegi hasap edilýär.

2. Gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawy atly gymmatly kagyzzaryň bellige alnan eýelerine degişli atly gymmatly kagyzzaryň sanynyň, nominal bahasynyň we kysymynyň görkezilmegi bilen, olara degişli bolan, bellenilen senedäki ýagdaýa görä düzülen we ol eýeleriniň kybaplaşdyrylmagyna mümkinçilik berýän sanawyny özünde jemleýär.

Teklip ediji üçin gymmatly kagyzzar boýunça gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawy düzülmeyär.

3. Emitent ýa-da emitentiň tabşyrygy esasynda sanawy ýöretmek boýunça işi amala aşyrylan gymmatly kagyzzaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjysy sanawyň saklaýjysy bolup biler.

Emitent tarapyndan sanawyň ýöredilmegi üçin şertnama diňe bir bellige alyjy bilen baglaşylýar. Bellige alyjy emitentleriň çäklendirilmedik sanynyň gymmatly kagyzzarynyň eýeleriniň sanawyny ýöredip biler.

Atly gymmatly kagyzzaryň emitenti bu gymmatly kagyzzar ýerleşdirilip başlanan gününden, emitent-paýdarlar jemgyýeti esaslandyrylan mahalynda bolsa atly gymmatly kagyzzaryň emissiýasynyň döwlet tarapyndan bellige alnan gününden 30 iş gününüň dowamynda sanawyň ýöredilmegini özbaşdak ýa-da özüniň tabşyrmagy boýunça bellige alyjy tarapyndan üpjün etmäge borçludur.

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň ýeke-täk sanawyny saklaýjynyň – ýeke-täk bellige alyjynyň wezipeleri ýüklenen ýörite edaranyň döredilmegi ýa-da ýeke-täk bellige alyjynyň wezipeleriniň ygtyýarly karz edarasynyň delegirlenmegi hakynda karar kabul edilip bilner.

4. Gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawynyň emitentiň özi tarapyndan ýöredilmegi ygtyýarnamasyz amala aşyrylýar.

5. Bellige alyjynyň eýeçiliginde emitentiň gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynda bellige alnan gymmatly kagyzlarynyň bolmagyna ýa-da olar bilen geleşikleri amala aşyrmaga haky ýokdur.

6. Sanawy saklaýjy şulara borçludyr:

1) sanawy saklaýjyda bellige alynmaga islegi bolan her bir gymmatly kagyzyň eýesine, şeýle hem gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysyna olaryň talabyň geçirilmegi baradaky habary ýa-da gymmatly kagyzlaryň birine berilmegi hakynda buýrugy esasynda, gymmatly kagyzzar ýerleşdirilen mahalynda bolsa – gymmatly kagyzlaryň satyjysynyň habary esasynda sanawy ýöretmegiň ulgamynda şahsy hasabyny açmaga;

2) sanawa ähli zerur bolan üýtgetmeleri we goşmaçalary girizmäge;

3) gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň we gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjylarynyň şahsy hasaplarynda diňe olaryň tabşyrygy boýunça amallary amala aşyrmaga;

4) bellige alnan şahslara emitent tarapyndan berlen maglumatlary ýetirmäge;

5) emitent bilen şertnama ýatyrylan mahalynda sanawyň geçiriliş tertibini berjaý etmäge;

6) gymmatly kagyzlaryň eýesiniň ýa-da onuň adyndan hereket edýän adamyň, şeýle hem gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysynyň talaby boýunça onuň şahsy hasaby boýunça sanawdan göçürmäni bermäge.

7. Sanawyň saklaýjysy tarapyndan şahsy hasabyň eýesiniň, göçürme berlen wagtynda bu hasapdaky hasapda duran her bir goýberilişiň gymmatly kagyzlaryň möçberiniň, olaryň borçnamalar bilen ýüklenilmeginiň ýagdaýlarynyň, bu kagyzlara degişli başga maglumatlaryň görkezilmegi bilen berlen resminama, sanawdan göçürme bolup durýar.

Sanawyň saklaýjysy göçürmede bar bolan maglumatlaryň dolulygyna we dogrulygyna jogapkärçilik çekýär.

8. Sanawyň saklaýjysy şular esasynda sanawa üýtgetme girizýär:

1) gymmatly kagyzlaryň eýesiniň ýa-da onuň adyndan hereket edýän adamyň, ýa-da sanawda bellige alnan gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysynyň gymmatly kagyzlaryň berilmegi hakynda buýrugynyň;

2) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň geçmegini tassyklaýan başga resminamalaryň.

Gymmatly kagyzlaryň olaryň eýesinde bolmagyny göz önünde tutýan emisiýaly gymmatly kagyzlaryň resminamalaşdyrylan görnüşinde görkezilen resminamalardan başga-da gymmatly kagyzyň sertifikaty berilýär. Şunda atly gymmatly kagyzyň eýesi hökmünde sertifikatda görkezilen şahsyň ady (atlandyrylyşy) gymmatly kagyzlaryň berilmegi hakynda buýrukda görkezilen bellige alnan şahsyň adyna (atlandyrylyşyna) laýyk gelmelidir.

9. Sanawyň saklaýjysy şu maddanyň sekizinji böleginde bellenilen resminamalary alan pursatyndan bir iş gününüň dowamynda sanawda gymmatly kagyzlara bolan hukugyň geçmegi hakynda degişli ýazgy geçirmäge borçludyr.

10. Gymmatly kagyzlaryň sanawynyň saklaýjysynyň muzdly esasynda taraplara geleşik boýunça sanawa maglumatlary girizmek barada hem-de sanawdan göçürmeleri bermek boýunça hyzmatlary etmäge hukugy bardyr.

Gymmatly kagyzzar ýerleşdirilen mahalynda resmileşdirilen sanawdan göçürmeler eýelerine mugt berilýär.

11. Emitent bilen bellige alyjynyň arasynda sanawy ýöretmek boýunça şertnamanyň hereketi bes edilen mahalynda bellige alyjy emitent tarapyndan görkezilen sanawyň beýleki saklaýjysyna emitentden alnan maglumatlary, sanawy alyp barmagyň ulgamyny düzýän ähli maglumatlary we resminamalary, şeýle hem şertnamanyň hereketiniň bes edilen senesine düzülen sanawy berýär.

Sanawy saklaýjy çalşylan mahalynda emitent öz hasabyna köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde bu barada bildiriş berýär ýa-da gymmatly kagyzzaryň ähli eýelerine ýazmaça habar berýär.

12. Gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyndan maglumatlaryň açylmagy şu Kanuna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda sanawyň saklaýjysy tarapyndan amala aşyrylýar.

Gymmatly kagyzzar boýunça geçirilen amallar, gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawynda bellige alnan gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň hasaplary boýunça maglumatlar ýaşyryn bolup durýar. Görkezilen maglumatlar şulara berlip bilner:

- 1) gymmatly kagyzzaryň eýelerine we olaryň kanuny wekillerine;
- 2) ygtyýarly edara;
- 3) kazyýetiň kanuny güýjüne giren çözgüdi esasynda beýleki şahslara.

13. Ygtyýarly edara jaýlaryň tehniki enjamlaşdyrylyşyna, gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyny saklaýjynyň maglumatlar ulgamyna bildirilýän talaplary belleýär.

20-nji madda. Gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysy

1. Depozitariniň deponenti bolup we bu gymmatly kagyzzaryň eýesi bolmadyk gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawynda bellige alnan ýuridik şahs gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysy bolup durýar.

2. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysy hökmünde çykyş edip bilýärler.

3. Gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysy diňe gymmatly kagyzzaryň eýesinden degişli ygtyýarlylygy alan halatynda gymmatly kagyzzarda berkidilen hukuklary amala aşyryp biler.

4. Gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysynyň adynyň gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyna goşulmagy, şeýle hem gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysynyň adyna gymmatly kagyzzaryň gaýtadan bellige alynmagy gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysyna gymmatly kagyzzara bolan eýeçilik hukugynyň we (ýa-da) başga zat hukugynyň geçmegine eltmeýär.

Gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysynyň müşderileriniň gymmatly kagyzzarynyň hasabyna, gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysynyň borçnamalaryny töletdirip bolmaýar.

5. Atly gymmatly kagyzzar babatynda onuň özi saklaýjy bolup durýan gymmatly kagyzzaryň nominal saklaýjysy başga şahsyň bähbitlerinde şulara borçludur:

1) ol şahs tarapyndan bu gymmatly kagyzzar boýunça oňa degişli bolan diwidentleriň (düşewintleriň) alynmagynyň üpjün edilmegine gönükdirilen ähli zerur hereketleri amala aşyrmaga;

2) diňe onuň bähbitlerinde özi gymmatly kagyzlaryň nominal saklaýjysy bolup durýan şahsyň tabşyrmagy boýunça hem-de ol şahs bilen baglaşylan şertnama laýyklykda gymmatly kagyzzar bilen geleşikleri we amalary amala aşyrmaga;

3) özüniň başga şahslaryň bähbidinde aýry hasaplarda saklaýan gymmatly kagyzzarynyň hasabyny ýöretmäge;

4) eýesiniň talaby boýunça gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň sanawyna gymmatly kagyzzaryň eýesiniň adyna geçirilýändigini hakynda ýazgynyň girizilmegini üpjün etmäge.

21-nji madda. Gymmatly kagyzzar bazarynda söwdanyň guralmagy boýunça iş. Gazna biržasy

1. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy-gazna biržasy tarapyndan gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylarynyň arasynda emissiýaly gymmatly kagyzzar we beýleki maliýe gurallary bilen raýat-hukuk geleşikleriniň gös-göni baglaşylmagyna ýardam edýän hyzmatlaryň edilmegi gymmatly kagyzzar bazarynda söwdanyň guralmagy boýunça iş diýlip hasap edilýär.

2. «Gazna biržasy» düşüňjesi firma adynda ýa-da işjeň ýa-da adaty mahabatlandyrmak maksady bilen diňe gymmatly kagyzzar bazarynda şu Kanuna laýyklykda esaslandyrylan söwdanyň guramaçysy tarapyndan peýdalanylýp bilner.

3. Şu Kanunyň maksatlary üçin öz işini şu Kanunyň gazna biržalaryna bildirýän talaplaryna laýyklykda amala aşyrylan Türkmenistanyň haryt-çig mal we pul biržalarynyň gazna bölümleri (bölümçeleri) gazna biržalary hasap edilýär, olaryň döredilmeginiň we guramaçylyk-hukuk görnüşleriniň meseleleri muňa degişli däldir.

4. Gazna biržalarynyň pul bölümleri (bölümçeleri) bolup biler.

22-nji madda. Gazna biržasynyň esaslandyryjylary

1. Şu Kanuna laýyklykda dellalçylyk we (ýa-da) dilerçilik işini amala aşyrmaga hukugy bolan gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary gazna biržasynyň esaslandyryjylary bolup bilerler.

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary bolup durmaýan şahslar gazna biržasynyň esaslandyryjylary hökmünde kesgitlenilip bilner.

Gazna biržasynyň esaslandyryjylarynyň sany üçden az bolup bilmez.

2. Gazna biržasy paýnamalary atly bolup duran ýapyk görnüşli paýdarlar jemgyýeti görnüşinde döredilýär.

Peýda almak gazna biržasynyň işiniň maksady bolup durmaýar.

23-nji madda Gazna biržasynda agzalyk

1. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary gazna biržasynyň agzalary bolup biler.

2. Gazna biržasynyň agzalarynyň sany biržanyň geňeşi tarapyndan kesgitlenilýär, ýöne alty senenama aýynyň dowamynda üçden az bolup bilmez.

3. Gazna biržasynyň biržanyň agzalygyna girmek üçin şu aşakdakylar esasyly bolup durýan in pes hökmany talaplary bellemäge haky bardyr:

1) gymmatly kagyzzar bazarynda hünär işini amala aşyrmaga hukuk berýän ygtyýarnamanyň bolmagy;

2) gazna biržasynyň agzalary üçin bellenen birža giriş gatanjyny tölemegi;

3) birkemsiz işeňňirlik abraýy.

4. Gazna biržasynyň agzalygyna kabul etmek birža geňeşi tarapyndan amala aşyrylýar. Birža geňeşi bir aý möhletde gazna biržasynyň agzalygyna kabul edilmek barada arza seretmäge we kabul edilen çözügüt hakynda arza berijä ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludyr.

Gazna biržasynyň agzalygyna kabul etmekden boýun gaçyrmak hakynda çözügüt esaslandyrylmaga degişlidir.

5. Şu aşakdaky ýagdaýlarda gazna biržasyndaky agzalyk bes edilýär:

1) biržanyň agzalarynyň hataryndan meýletin çykylanda;

2) biržanyň agzalarynyň hataryndan çykarylanda;

3) gymmatly kagyzzar bazarynda gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy hökmündäki hünärmençilik işine ygtyýarnamanyň hereketi bes edilende (ýatyrylanda).

24-nji madda. Gazna biržasynyň tertipnamasy we düzgünleri

1. Gazna biržasy onuň ýokary dolandyryş edarasy tarapyndan tassyklanylýan tertipnamasy we gazna birža söwdasynyň düzgünleri esasynda hereket edýär.

2. Gazna biržasynyň tertipnamasynda Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen maglumatlar bolmalydyr.

3. Gazna birža söwdasynyň guralmagy gazna birža söwdasynyň şu aşakdakylary göz önünde tutýan düzgünlerine laýyklykda amala aşyrylýar:

1) gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjysynyň gazna birža söwdalaryna goýberilmeginiň tertibini;

2) emissiýaly gymmatly kagyzzaryň we beýleki maliýe gurallarynyň gazna birža söwdalaryna goýberilmeginiň tertibini;

3) gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşikleriň baglaşylmagynyň we deňeşdirilmeginiň tertibini;

4) gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşikleriň bellige alnyş tertibini;

5) gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşikleriň ýerine ýetiriliş tertibini;

6) gazna birža söwdalaryna goýberilen emissiýaly gymmatly kagyzzaryň we beýleki maliýe gurallaryň sanawyny;

7) gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşikleriň görnüşlerini;

8) gazna biržasynda bahalandyrylýan (nyrh kesilýän) emissiýa bolan gymmatly kagyzzara we beýleki maliýe gurallaryna ýazylymagyň, ýazylyşygyň togtadylmagynyň we ýatyrylmagynyň şertlerini we tertibini;

9) gymmatly kagyzzaryň nyrlarynyň we birža hümmetleriniň emele getirilmeginiň tertibi (nyrlaryň bahalandyrylmagy), olaryň çap edilmeginiň usuly;

10) nyrlaryň manipulirlenmeginiň we gulluk maglumatlarynyň peýdalanylmagynyň önüni almaga gönükdirilen çäreleri;

11) gazna biržasynyň işleýän günlerini we wagtyny;

12) gazna biržasynyň maglumatlar ulgamyny;

13) gazna biržasy tarapyndan edilýän hyzmatlaryň görnüşlerini we olar üçin tölegleriň möçberlerini;

14) gazna biržasynda hasaplaşyklary ýöretmegiň düzgünlerini.

4. Emissiýaly gymmatly kagyzlaryň we beýleki maliýe gurallarynyň gazna birža söwdalaryna goýberilmeginiň (listingiň) tertibi, şeýle hem gazna birža söwdalaryndan emissiýaly gymmatly kagyzlaryň we beýleki maliýe gurallarynyň aýrylmagynyň (delistingiň) tertibi gazna biržasy tarapyndan ygtyýarly edara bilen ylalaşmak arkaly belenilýär.

5. Gazna biržalary diňe onuň agzalarynyň arasyndaky söwdalary guraýar. Gymmatly kagyzlary bazarynyň beýleki gatnaşyjylary gazna biržalarynda amallary diňe gazna biržasynyň agzalarynyň arçylygy arkaly amala aşyryp biler.

6. Gazna biržasy şu maglumatlaryň açylmagyny üpjün etmäge borçludur:

1) gazna birža söwdalarynyň gatnaşyjylary üçin – gazna birža söwdalarynyň tertibi, söwdalara goýberilen gymmatly kagyzlary, gymmatly kagyzlaryň bahalandyrylmagy, gazna birža söwdalarynyň netijeleri hakynda;

2) gyzyklanma bildirýän şahslar üçin – gazna biržasy tarapyndan gymmatly kagyzlary bazarynda hyzmatlaryň edilmeginiň tertibi, gazna biržasynda söwdalara goýberilen gymmatly kagyzlaryň sanawy, şeýle hem gymmatly kagyzlaryň emitentleriniň maglumatlary, gazna biržasyndaky geleşikler hakynda maglumatlar, gazna birža söwdalarynyň düzgünleri.

7. Gazna biržasynyň gullukçylary gymmatly kagyzlary bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň esaslandyryjylary bolup bilmezler we gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşiklere göni ýa-da gyýtaklaýyn gatnaşmaga hukuklary ýokdur.

25-nji madda. Gazna biržasynyň işiniň maliýeleşdirilmegi

1. Gazna biržasynyň işiniň maliýeleşdirilmegi şu aşakdakylaryň hasabyna amala aşyrylýar:

1) gazna biržasynyň paýnamalarynyň satylmagynyň;

2) gazna biržasynyň agzalarynyň giriş we yzygiderli agzalyk gatançlarynyň;

3) birža geleşikleriniň bellige alynmagy üçin tölegleriň;

4) gazna biržasy tarapyndan edilýän hyzmatlar üçin tölegleriň.

2. Gazna biržasynyň girdejileri dolulygyna onuň işiniň giňeldilmegi we kämilleşdirilmegi bilen baglanyşykly çykdaýjylaryň öweziniň dolunmagyna gönükdirilýär.

26-njy madda. Gymmatly kagyzlaryň nyrlarynyň bahalandyrylmagy

1. Gymmatly kagyzlaryň nyrlarynyň bahalandyrylmagy gazna biržasy tarapyndan merkezleşdirilen tertipde amala aşyrylýar.

Gymmatly kagyzlaryň nyrlarynyň bahalandyrylmagy diýlip gymmatly kagyzlaryň (paýnamalaryň we obligasiýalaryň) hümmetiniň kesgitlenilmegine düşünilýär.

2. Gazna biržasy gymmatly kagyzlar üçin nyrlaryň bahalandyrylmagyny gazna birža söwdalarynda baglaşylýan geleşikleriň nyrlarynyň belenilmegi arkaly gymmatly kagyzyň hümmetiniň, anyk gymmatly kagyzlar boýunça islegleriň we teklipleriň nyrlarynyň belenilmegi hem-de olar boýunça nyrlaryň iň ýokary we iň pes derejesiniň ýüze çykarylmagy arkaly geçirýär.

27-nji madda. Gazna biržasynyň işiniň bes edilmegi

Gazna biržasy işini şu aşakdakylar ýaly bes edýär:

- 1) paýdarlaryň umumy ýygnagynyň çözüdi bilen;
- 2) kazyýetiň kanuny güýje giren çözüdi esasynda;
- 3) eger-de gazna biržasynyň agzalarynyň sany üçden az bolan bolsa we alty senenama aýynyň dowamynda täze agzalar kabul edilmese;
- 4) gymmatly kagyzlaryň bazarynda gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy hökmünde hünärmençilik işine ygtyýarnamanyň hereketi bes edilende (ýatyrylanda).

28-nji madda. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşikleri

1. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşikleri Türkmenistanda gymmatly kagyzlaryň bazarynyň jemgyýetçilik taýdan düzgünleşdirilmegi boýunça wezipeleriň amala aşyrylmagynyň maksatlary bilen döredilýär.

2. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşikleri esaslandyryjylary hünärderejeli şahadatnamalary bolan gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň hünärmenleri we gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary bolup çykyş edýän jemgyýetçilik guramalary görnüşinde döredilýärler.

3. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşikleri işini Türkmenistanyň kanunçylygyna we tertipnama laýyklykda amala aşyrýarlar.

4. Şular gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşiginiň esasy wezipeleri bolup durýar:

- 1) döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynda jemgyýetçilik birleşiginiň agzalarynyň bähbitlerine wekilçilik etmek;
- 2) jemgyýetçilik birleşiginiň agzalarynyň, gymmatly kagyzlar bazarynyň gatnaşyjylarynyň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini goramak;
- 3) işjeň we hünärmençilik etikasynyň düzgünlerini bellemek we olaryň berjaý edilişine gözegçiligi amala aşyrmak;
- 4) ygtyýarly edara gymmatly kagyzlar bazarynda hünärmençilik işini düzgünleşdirýän kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň taslamalary boýunça teklipleri bermek;
- 5) gymmatly kagyzlar bazarynda nyrlaryň manipulirlenmegine ýol bermezlik boýunça çäreleri görmek.

5. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jemgyýetçilik birleşikleri Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda gymmatly kagyzzaryň bazarynda hünärmençilik işi çygrynda raýatlaryň okadylmagyny amala aşyryp biler.

6. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjysy gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň diňe bir jemgyýetçilik birleşiginiň agzasy bolup biler.

IV BAP. GYMMATLY KAGYZZARYŇ GOÝBERILMEGINIŇ GÖRNÜŞLERI WE ŞEKILLERI

29-njy madda. Paýnamalar

1. Paýnama–öz eýesiniň-paýdaryň paýdarlar jemgyýetiniň - emitentiň diwidendler görnüşindäki girdejisiniň bir bölegini almaga, paýdarlar jemgyýetiniň dolandyrylmagyna gatnaşmaga we ol ýatyrylandan soň galýan emlägiň bir bölegine hukugyny berkidýän emissiýaly maýa goýum gymmatly kagyzy.

Paýnama ýönekeý (ses hukukly) ýa-da hukuklaryň möçberiniň kepillendirilmegi bilen ýeňillikli (ses hukuksyz) bolup biler. Ýeňillikli paýnamalaryň möçberi emitentiň bellige alnan tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) 10 göteriminden ýokary bolup bilmez.

2. Paýnamalaryň goýberilmegi paýdarlar jemgyýeti tarapyndan tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) möçberinde amala aşyrylýar.

Eger öňki goýberilişin ähli paýnamalary nominal bahadan pes bolmadyk bahada doly ýerleşdirilen bolsa, onda emitent tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) artdyrylmagy üçin paýnamalaryň goşmaça goýberilmegini amala aşyrmaga haklydyr. Paýnamalaryň olaryň goýberilen mahalyndaky nominal bahasyndan pes bahadan satylmagyna ýol berilmeýär.

3. Paýnamalaryň emitentiň ýitgileriniň öweziniň dolunmagy üçin goýberilmegine ýol berilmeýär.

4. Paýnamalaryň nominal bahasy emitent tarapyndan kesgitlenilýär.

5. Paýnama bölünmezdir. Şol bir paýnamanyň birnäçe şahsa degişli bolan halatlarynda ol olaryň bilelikdäki umumy emlägi diýlip ykrar edilýär. Paýnamalaryň eýeleri öz hukuklaryny olaryň biriniň ýa-da umumy wekiliniň üsti bilen amala aşyryp bilerler.

6. Paýnamalar boýunça diwidendler dowam edýän ýyl üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen salgytlar we beýleki hökmany tölegler tölenenden soň paýdarlar jemgyýetiniň ygtyýarynda galan peýdanyň hasabyna, emissiýanyň şertlerinde göz önünde tutulan tertipde tölenilýär.

Ýeňillikli paýnamalar boýunça diwidendler paýdarlar jemgyýetiniň degişli ýylda alan peýdasynyň möçberine garamazdan, bellenilen kepillendirilen möçberden az bolmadyk möçberde tölenilýär. Peýda ýeterlik bolmadyk halatynda ýeňillikli paýnamalar boýunça diwidendleri tölemek ätiýaçlyk gaznasynyň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar, ol serişdeler ýeterlik bolmadyk mahalynda bolsa geljek ýyly geçirilip bilner we geljek ýylyň peýdasynyň hasabyna amala aşyrylýar.

Ýeňillikli paýnamanyň eýesiniň paýdarlar jemgyýeti ýatyrylan halatynda paýnamalar boýunça talaplaryň ilkinji nobatda (beýleki paýdarlar bilen

deňşdireniňde) kanagatlandyrylmagyna hukugy bardyr. Ýeňillikli paýnamanyň eýesiniň paýnamanyň emissiýasynyň şertleri we paýdarlar jemgyýetiniň tertipnamasy bilen kesgitlenilýän başga hukuklary bolup biler.

30-njy madda. Obligasiýalar

1. Obligasiýa – öz eýesiniň emitentden obligasiýanyň emissiýanyň şertlerine laýyklykda we bellenilen möhletde onuň nominal bahasyny ýa-da başga emläk ekwiwalentini almaga bolan hukugyny berkidýän emissiýaly maýa goýum gymmatly kagyz.

Emissiýanyň şertlerine laýyklykda obligasiýa özüniň eýesiniň obligasiýanyň nominal bahasynyň bellenilen göterimini ýa-da başga zatlara bolan hukuklaryny almaga bolan hukugyny hem göz önünde tutup biler.

Obligasiýa boýunça girdeji göterim we (ýa-da) diskont bolup durýar.

Obligasiýa öz eýesine emitentiň-paýdarlar jemgyýetiniň dolandyrylmagyna gatnaşmaga hukuk bermeýär.

Emissiýanyň şertlerine laýyklykda obligasiýalar bu paýdarlar jemgyýetiniň–emitentiň paýnamalaryna çalşyrylyp bilner.

Obligasiýa öz eýesine paýnamalaryň eýeleriniň önünde paýlanylýan peýda, şeýle hem şeýle ýuridik şahs ýatyrylandan soň galýan emlägiň bir bölegine artykmaç hukugy berýär.

2. Emitentiň ähli goýberilişleriniň obligasiýalarynyň nominal bahasy oňuň bellige alnan tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) möçberinden ýokary geçip bilmez. Obligasiýalaryň emissiýasyna diňe emitentiň bellige alnan tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) bahasy doly tölenilenden soň rugsat berilýär.

3. Emitentiň tertipnama gaznasynyň (maýasynyň) emele getirilmegi we üstüniň doldurylmagy üçin, şeýle hem onuň ýitgileriniň öweziniň dolunmagy üçin obligasiýalaryň emissiýasyna rugsat berilmeyär.

4. Obligasiýalaryň emissiýasy: emitentiň emlägini girewine goýmak arkaly, üçünji şahslaryň kepillikleri arkaly, şeýle hem onuň arassa aktiwleriniň bahasynyň möçberinden ýokary geçmeýän möçberde üpjün edilmezden amala aşyrylýar.

5. Obligasiýalaryň emissiýasy deň nominal bahasy bolan her tapgyrynda goýberiliş we üzüliş şertleri deň bolan gymmatly kagyzlardan durýan tapgyrlarda amala aşyrylýar.

6. Obligasiýalar adaty we utuşly, göterimli we göterimsiz (maksatly), erkin dolanyşykda ýa-da dolanyşyk topary çäklendirilen bolup bilýärler.

7. Obligasiýalar boýunça girdeji döwürleýin tölegler, obligasiýalar üzlüşilen mahalynda bir gezeklik töleg ýa-da olaryň emissiýasynyň şertlerinde göz önünde tutulan başga usul arkaly tölenilip bilner.

8. Obligasiýalaryň üzlüşmegi emitent tarapyndan ýerleşdirilen obligasiýalaryň geljekde satmazlyk maksady bilen dolanyşykdan aýrylmagy arkaly göz önünde tutulan höweslendirmäniň we obligasiýanyň nominal bahasynyň tölenilmeginiň hasabyna ýa-da onuň şol emitentiň paýnamalaryna çalşylymagy arkaly amala aşyrylýar.

31-nji madda. Geçirilýän weksel

Geçirilýän weksel – (tratta) – weksel berijiniň wekselde görkezilen pul möçberiniň bellenen möhletde ýa-da talap edilmegi boýunça weksel saklaýja ýa-da onuň buýrugy boýunça gymmatly kagyz görkezilende başga adama tölenilmegi baradaky töleýjä gönükdirilen gürrüňsiz buýrugyny özünde jemleýän gymmatly kagyz (ýazmaça bergi borçnamasy).

32-nji madda. Geçirilýän bank depozit sertifikaty

Geçirilýän bank depozit sertifikaty – eýesi tarapyndan karz edarasynyň salgysyna şertnamanyň şertleri boýunça hasaplanylýan göterimiň möçberine görä belli bir möhlete goýlan goýumy tassyklaýan teklip ediji üçin gymmatly kagyz. Sertifikatyň eýesi emitentiň razylygy bolmazdan ony başga birine tabşyrmaga ýa-da satmaga haklydyr.

Depozit sertifikatlary boýunça goýumyň möçberi bellenen, şonuň ýaly-da üýtgäp durýan bolup biler.

33-nji madda. Gymmatly kagyzlardan döredilýän kagyzlar

1. Gymmatly kagyzlardan döredilýän kagyzlar – deriwatiwler – degişli gymmatly kagzyň esasynda duran binýatlyk aktiwiň bahasynyň üýtgemegi bilen baglanyşkly ýüze çykýan emläk hukuklaryny (borçlaryny) berkidýän gymmatly kagyzlar.

Gymmatly kagyzlardan döredilýän kagyzlar opsiýalar, fýuçersler we Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilýän beýleki maliýe gurallary görnüşinde goýberilip bilner.

2. Emitentiň opsiýa – öz eýesiniň onda göz önünde tutulan möhletde we (ýa-da) onda görkezilen ýagdaýlar ýüze çykan mahalynda şeýle opsiýa emitentiniň anyk mukdardaky paýnamalaryny emitentiň opsiýa kesgitlenilen nyrh boýunça satyn almaga bolan hukugyny berkidýän atly gymmatly kagyz.

3. Emitentiň–paýdarlar jemgyýetiniň opsiýalarynyň ýerleşdirilmegine diňe onuň tertipnama gaznasy (maýasy) doly tölenilenden soň rugsat berilýär.

Satyn almak hukugyny opsiýalar berýän anyk kysymdaky paýnamalaryň mukdary emitentiň opsiýalarynyň goýberilmegi döwlet tarapyndan bellige alynmagy üçin resminamalaryň berlen senesine ýerleşdirilen şeýle kysymdaky paýnamalaryň 5 göteriminden ýokary geçip bilmez.

4. Fýuçers (fýuçers şertnamasy) – maýa goýujynyň emitentiň paýnamalarynyň ýa-da obligasiýalarynyň anyk kysymlaryny bellenen nyrh boýunça we anyk wagtyň aralygyndan soň satyn almak ýa-da satmak barada gürrüňsiz borçnamasyny tassyklaýan gymmatly kagyz.

Fýuçers şertnamasy gazna birža söwdasynyň düzgünlerine laýyklykda gazna biržasynda baglaşylýar. Fýuçers şertnamasynyň ýerine ýetirilmegi biržanyň kliring merkezi tarapyndan kepillendirilýär.

Fýuçers şertnamasynyň eýesi eger, ýapylmagynyň şeýle tertibi şertnamada göz önünde tutulan bolsa, gaýduwly geleşigi amala aşyrmak arkaly islendik wagt ony ýapyp biler.

34-nji madda. Gymmatly kagyzlaryň goýberilişiniň görnüşi

1. Gymmatly kagyzzar şu aşakdaky görnüşleriň birinde goýberilip bilner:

- 1) atly gymmatly kagyzzaryň resminamalaşdyrylan görnüşinde goýberilmegi (atly resminamalaşdyrylan gymmatly kagyzzar);
- 2) atly gymmatly kagyzzaryň resminamalaşdyrylmadyk görnüşinde goýberilmegi (atly resminamalaşdyrylmadyk gymmatly kagyzzar);
- 3) tekliş ediji üçin gymmatly kagyzzaryň resminamalaşdyrylan görnüşinde goýberilmegi (tekliş ediji üçin resminamalaşdyrylan gymmatly kagyzzar).

2. Gymmatly kagyzzaryň goýberilişiniň görnüşi emitent tarapyndan onuň gymmatly kagyzzaryň goýberilmegi hakynda çözüdinde we emissiýanyň prospektinde kesgitlenilýär.

Gymmatly kagyzzaryň goýberilmegi hakynda çözügüt Türkmenistanyň kanunçylygynda we emitentiň tertipnamasynda bellenilen tertipde emitentiň ýokary dolandyryş edarasy tarapyndan kabul edilýär.

V BAP. GYMMATLY KAGYZLARYŇ EMISSIÝASY. GYMMATLY KAGYZLARYŇ EMISSIÝASANYŇ BELLIGE ALYNMAGY

35-nji madda Gymmatly kagyzzaryň emissiýasy

1. Gymmatly kagyzzaryň emissiýasanyň tertibi şulary göz önünde tutýar:

- 1) emitent tarapyndan emissiýa hakynda çözüdiň kabul edilmegini;
- 2) emissiýanyň prospektiniň taýýarlanylmagyny;
- 3) emissiýanyň Gymmatly kagyzzaryň ýeke-täk döwlet sanawynda bellige alynmagyny;
- 4) gymmatly kagyzzaryň, gymmatly kagyzzaryň sertifikatlarynyň taýýarlanylmagyny (goýberilişin resminamalaşdyrylan görnüşini üçin);
- 5) gymmatly kagyzzaryň ýerleşdirilmegini;
- 6) emissiýanyň jemleri hakynda hasabatnyň tassyklanylmagyny;
- 7) emissiýanyň prospektinde bar bolan maglumatlaryň açylmagyny;
- 8) emissiýanyň jemleri hakynda hasabatda bar bolan maglumatlaryň açylmagyny.

2. Emissiýanyň prospektiniň taýýarlanylmagy we onda bar bolan maglumatlaryň açylmagy emissiýaly gymmatly kagyzzar açyk ýerleşdirilen halatynda amala aşyrylýar.

36-njy madda. Emissiýa hakynda maglumatlar

1. Emitent, şeýle hem emitent bilen ylalaşmak arkaly gymmatly kagyzzaryň olaryň birinji eýelerine satylmagyny amala aşyran gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärlü gatnaşyjylary her bir alyja ol gymmatly kagyzzary satyn almazyndan ön satuwyň şertleri we emissiýanyň prospekti bilen tanyşmagyna mümkinçiligi üpjün etmäge borçludylar.

2. Emissiýanyň prospektinde şu maglumatlar bolmalydyr:

- 1) emitent hakynda;
- 2) auditoryň netijenamasyny goşmak bilen, emitentiň maliýe ýagdaýy hakynda;
- 3) gymmatly kagyzlaryň geljekki goýberilişi hakynda.

Emitentiň maliýe ýagdaýy hakynda maglumatlar paýdarlar jemgyýeti döredilen mahalynda emissiýanyň prospektinde görkezilmeyär, başga guramaçylyk-hukuk görnüşli ýuridik şahslaryň oňa öwrülen halatlary muňa degişli däldir.

Karz edaralaryň-emitentleriň emissiýasynyň prospektinde görkezilmegi üçin hökmany bolan maglumatlaryň sanawy Türkmenistanyň Merkezi banky bilen bilelikde ygtyýarly edara tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Emissiýanyň prospektine goşulan maglumatlaryň dolulygy we hakykylygy wezipeli adamlaryň gollary we ýuridik şahsyň-emitentiň möhüri bilen tassyk edilýär.

37-nji madda. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň döwlet tarapyndan bellige alynmagy. Gymmatly kagyzlaryň ýeke-täk döwlet sanawy

1. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň döwlet tarapyndan bellige alynmagy Gymmatly kagyzlaryň ýeke-täk döwlet sanawynyň saklaýjysy-ygtyýarly edara tarapyndan amala aşyrylýar.

2. Gymmatly kagyzlaryň ýeke-täk döwlet sanawynda emissiýasy Türkmenistanda amala aşyrylan gymmatly kagyzlary hakynda şu maglumatlar bolmalydyr:

- 1) emitentiň doly ady we ýuridik salgysy;
- 2) emitentiň döwlet tarapyndan bellige alandygy hakynda maglumatlar;
- 3) gymmatly kagyzlaryň görnüşi, sany, nominal bahasy, olaryň ýerleşdirilmeginiň görnüşi;
- 4) ygtyýarly edara tarapyndan belleniýän başga maglumatlar.

3. Emissiýanyň bellige alynmagy üçin emitent ygtyýarly edara şu resminamalary bermäge borçludur:

- 1) bellige almak üçin arzany;
- 2) gymmatly kagyzlaryň emissiýasy hakynda çözgüdini;
- 3) emissiýanyň prospektini – emissiýaly gymmatly kagyzlary açyk ýerleşdirilen halatynda;
- 4) emitentiň esaslandyryjy resminamalarynyň göçürilen nusgalary.

4. Ygtyýarly edara şu maddanyň üçünji böleginde görkezilen resminamalary alandan soň 30 senenama gününden gijä galman emissiýany bellige almaga ýa-da bellige almakdan ýüz öwürýändigi hakynda delillendirilen çözgüdi kabul etmäge borçludur, bu barada ýazmaça görnüşde beren emitentiň dykgatyna ýetirilýär.

5. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasy döwlet tarapyndan bellige alnan mahalynda ygtyýarly edara tarapyndan şol goýberilişe döwlet bellige alyş san belgisi berilýär.

6. Şular gymmatly kagyzlaryň emissiýasyny bellige almakdan ýüz öwürilmegi üçin esas bolup durýar:

- 1) berlen resminamalarda emissiýanyň şertleriniň we gymmatly kagyzlaryň dolanyşygynyň Türkmenistanyň kanunçylygyna çapraz gelýändigini, şol sanda gymmatly kagyzlaryň emissiýasy emitentiň ýitgileriniň öwezini dolmak üçin niýetlenendigi hakynda netije çykarmaga mümkinçilik berýän maglumatlaryň bolmagy;

2) berlen resminamalaryň we olarda bolan maglumatlaryň düzüminiň şu Kanunyň talaplaryna laýyk gelmezligi;

3) emissiýanyň prospektine ýa-da gymmatly kagyzlaryň emissiýasy hakynda çözüde we gymmatly kagyzlaryň emissiýasyny bellige almak üçin esas bolup durýan beýleki resminamalara göz-görtele ýalan ýa-da nädogry maglumatlaryň girizilmegi;

4) karz edaralary tarapyndan berilýän resminamalaryň Türkmenistanyň Merkezi bankynyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda olara bildirilýän talaplara laýyk gelmezligi.

7. Bellige alnan gymmatly kagyzlaryň emissiýalarynyň sanawy ygtyýarly edaranyň saýtynda çap edilip bilner.

8. Gymmatly kagyzlaryň köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde çap edilmegi, şol sanda emissiýa bellige alynmazdan oň emissiýanyň prospektiniň çap edilmegi arkaly mahabatlandyrylmagy gadagan edilýär.

38-nji madda. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagy we bolup geçmedik diýlip ykrar edilmegi

1. Ygtyýarly edaranyň emissiýanyň geçiriliş şertleriniň emissiýanyň bellige alnan şertlerine gabat gelmezligini, şeýle hem emissiýanyň bellige alnan möçberiniň artýandygyny görkezýän faktlar bellenilen halatlarynda gymmatly kagyzlaryň emissiýasyny kesgitlenilen möhlete togtatmaga haky bardyr.

Ygtyýarly edara gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagy hakyndaky çözüdi emitente onuň kabul edilen gününden üç iş gününüňdowamynda ýetirýär.

2. Emitent gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagy hakynda ygtyýarly edaranyň çözüdini alan pursatyndan şu aşakdakylary togtatmaga borçludyr:

1) gymmatly kagyzlaryň mundan beýläk ýerleşdirilmegini;

2) gymmatly kagyzlaryň bazarynda ýerleşdirilen gymmatly kagyzlaryň bilen geleşikleriň bellige alynmagyny amala aşyrmagy;

3) gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmegini mahabatlandyrmaklygy.

3. Gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmeginiň möhleti emissiýanyň togtadylan möhletine uzaldylýar.

4. Emitent gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagyna sebäp bolan bozulmalary aradan aýyrandan soň, ygtyýarly edaranyň çözüdi boýunça gymmatly kagyzlaryň emissiýasyny dikeldýär.

Gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagy we dikeldilmegi hakynda maglumatlaryň çap edilmegi emitentiň borjy bolup durýar.

5. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasy (goşmaça emissiýasy) ygtyýarly edara tarapyndan şu aşakdaky ýagdaýlarda bolup geçmedik diýlip ykrar edilýär:

1) gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmeginiň jemleri hakynda hasabatýň tassyklanylmagyna çenli emitent tarapyndan gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň togtadylmagyna sebäp bolan bozulmalar aýrylmadyk halatynda;

2) emitent tarapyndan gymmatly kagyzlaryň emissiýanyň prospektinde görkezilendäkiden az möçberde ýerleşdirilen mahalynda. Şunda gymmatly kagyzlaryň emissiýasy bolup geçmedik diýlip ykrar edilýän, emissiýanyň

prospektinde görkezilen möçberinden ýerleşdirilmedik gymmatly kagyzlaryň paýy ygtyýarly edara tarapyndan bellenilýär;

3) emitent tarapyndan ygtyýarly edara gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň jemleri hakynda hasabatnyň berilmezligi.

6. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasy bolup geçmedik diýlip ykrar edilen halatynda:

1) maýa goýujylar özleri tarapyndan satyn alnan gymmatly kagyzlary emitente gaýtarmaga borçludylar;

2) emitent gymmatly kagyzlary ýerleşdirmekden alan pul serişdelerini maýa goýujylara gaýtarmaga borçludyr.

7. Gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň bolup geçmedik diýlip ykrar edilmegi we maýa goýujylara serişdeleriň gaýtarylmagy bilen baglanyşykly harajatlar emitentiň hasabyna degişli edilýär.

39-njy madda. Gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmegi

1. Emitentiň onuň özi tarapyndan goýberilýän gymmatly kagyzlarynyň ýerleşdirilmegini olaryň emissiýasy döwlet tarapyndan bellige alnandan soň başlamaga hukugy bardyr.

2. Gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmegi şular arkaly amala aşyrylyp bilner:

1) jemagata yglan edilmezden we mahabatlandyrylmazdan, maýa goýujularyň öň belli bolan çäkli sanynyň arasynda ýapyk ýazylyşyk (hususy ýerleşdirilmegi);

2) jemagata yglan edilip we mahabatlandyrmak bilen potensial maýa goýujylaryň çäklendirilmedik sanynyň arasynda, şol sanda gymmatly kagyzlaryň guramaçylykly söwdalarynda ýerleşdirilmegi bilen açyk ýazylyşyk (jemagat önünde ýerleşdirilmegi).

Paýnamalaryň paýdarlar jemgyýeti-emitent esaslandyrylan pursatynda jemagat önünde ýerleşdirilmegine rugsat berilmeýär.

3. Gymmatly kagyzlar jemagat önünde ýerleşdirilen mahalynda potensial birmaýa goýujylara beýlekileriň ýanynda gymmatly kagyzlary satyn almakda artykmaçlyk bermek gadagan edilýär, muňa şu aşakdaky ýagdaýlar degişli däldir:

1) döwletiň gymmatly kagyzlarynyň emissiýasy;

2) paýdarlar jemgyýetiniň paýdarlaryna gymmatly kagyzlaryň täze emissiýasyny satyn almakda artykmaçlyk hukugynyň berilmegi;

3) dahylsyzlaryň gymmatly kagyzlary satyn almagyna emitent ýa-da ygtyýarly edara tarapyndan çäklendirmeleriň girizilmegi.

4. Emitentiň öz gymmatly kagyzlaryny özbaşdak ýa-da oňa şertnama esasynda gymmatly kagyzlaryň emissiýasyny guramak boýunça dellalçylyk hyzmatlaryny edýän gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjy-sy-anderraýteriň üsti bilen ýerleşdirmäge hukugy bardyr.

Anderraýter maýa goýujy kompaniýa bolup durýar.

Anderraýter:

1) soňundan beýleki maýa goýujylara satmak maksady bilen gymmatly kagyzlaryň bellige alnan bahasy boýunça tutuş goýberlişini;

2) bellenilen möhletiň dowamynda beýleki maýa goýujylaryň arasynda ýerleşdirilmedik gymmatly kagyzlaryň goýberlişiniň bir bölegini,

öz hasabyna yzyna satyn almak şerti bilen emissiýanyň guramaçysy bolup çykyş edip biler.

5. Emitent bilen anderrayter şulara borçludylar:

1) gymmatly kagyzzar edinmek isleýän ähli potensial maýa goýujylar üçin deň şertleri üpjün etmäge;

2) maýa goýujylaryň bähbitlerinde emissiýa tamamlanmazýndan öň, gymmatly kagyzzaryň ýerleşdirilmeginiň barşynda alnan hem-deemitentiň aktiwi bolup durmaýanpul serişdelerinibankdaky ýörite hasapda saklamaga.

6. Emitent ygtyýarly edara tarapyndan bellenen tertibe laýyklykda gymmatly kagyzzaryň emissiýasynyň jemleri baradaky hasabaty ygtyýarly edara bermäge borçludyr.

Karz edaralary gymmatly kagyzzaryň jemleri baradaky hasabaty Türkmenistanyň Merkezi bankyna hemberýärler.

7. Ygtyýarly edara 30 senenama gününüň dowamynda gymmatly kagyzzaryň emissiýasynyň jemleri baradaky hasabata seredýär we emissiýa bilen baglanyşykly bozulmalar bolmadyk halatynda ony kabul edýär.

VI BAP.GYMMATLY KAGYZLARYŇ DOLANYŞYGY

40-njy madda. Gymmatly kagyzzaryň dolanyşygyna bildirilýän umumy talaplar

1. Gymmatly kagyzzaryň, şol sanda araçylyk mahalynda dolanyşygy bazar nyrlary boýunça amala aşyrylýar.

Paýnamalaryň we gymmatly kagyzzardan döredilýän kagyzzaryň hümmeti Türkmenistanyň milli pulunda kesgitlenilýär.

Obligasiýalaryň hümmeti olaryň nominalyna bolan göterimlerde kesgitlenilýär.

Paýnamalaryň we obligasiýalaryň nominal bahasy Türkmenistanyň milli pulunda kesgitlenilýär.

2. Emitentiň-karz edarasynyň paýnamalarynyň 10 göteriminden köpüsiniň öz aralarynda şertnamalar bilen baglanyşygy bolan bir ýa-da birnäçe satyn alyjylar, şeýle hem bir-biri babatynda golçur ýa-da garaşly bolup durýan ýüridik şahslaryň toparý tarapyndan satyn alynmagyna diňe Türkmenistanyň Merkezi bankynyň rugsady boýunça ýol berilýär.

3. Daşary ýurt emitentleri tarapyndan goýberilen gymmatly kagyzzaryň Türkmenistanyň gymmatly kagyzzar bazarynda dolanyşyga goýberilmeginiň şertleri we her ýylky paýý Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan belleniýär.

4. Türkmenistanyň emitentleri tarapyndan goýberilen gymmatly kagyzzaryň Türkmenistanyň döwletara şetnamalary boýunça borçnamalarynyň hasaba alynmagy bilen Türkmenistanyň çäginden daşarda dolanyşyga goýberilmeginiň her ýylky paýý Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan belleniýär.

5. Maýa goýujynyň emitentden ýa-da anderrayterden geleşigiň närsesi bolup durýan gymmatly kagyzz hakynda, şol gymmatly kagyzza goýumlar bilen baglanyşykly töwekgellikler hakynda, onuň girdejililigi, ol boýunça girdeji almagyň tertibi we möhletleri hakynda doly we dogry maglumatlary almaga hukugy bardyr.

41-nji madda. Gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň geçmegi we gymmatly kagyzzlar bilen berkidilen hukuklaryň amala aşyrylmagy

1. Gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň geçmegi raýat-hukuk geleşikleri esasynda (mundan beýläk – geleşik), şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen başga esaslar boýunça amala aşyrylýar.

2. Gymmatly kagyzza berkidilen hukuklar olaryň satyn alyjylaryna bu gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň geçen pursatyndan geçýär.

Atly gymmatly kagyzza berkidilen hukuklaryň geçmegi gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawyny saklaýja, depozitariýe we gymmatly kagyzlaryň emitentine habar berilmegi bilen utgaşdyrylmalydyr.

3. Atly resminamalaşdyrylan gymmatly kagyzzlar boýunça hukuklaryň amala aşyrylmagy eýesi ýa-da onuň ynanylan adamy tarapyndan ol gymmatly kagyzlaryň ýa-da gymmatly kagyzlaryň sertifikatlarynyň emitente görkezilmegi boýunça geçirilýär.

4. Atly resminamalaşdyrylmadyk gymmatly kagyzzlar boýunça hukuklaryň amala aşyrylmagy emitent tarapyndan gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynda görkezilen şahslar babatda geçirilýär.

5. Teklip edijiüçin gymmatly kagyzzlar boýunça hukuklaryň amala aşyrylmagy olaryň emitentine eýesi ýa-da onuň ynanylan adamy tarapyndan teklip edilmegi boýunça geçirilýär.

42-nji madda. Gymmatly kagyzzlar bilen geleşikler

1. Gymmatly kagyzzlar bilen geleşikler gymmatly kagyzlaryň birža (guramaçylykly) we biržadan daşary (guramaçylyksyz) bazarynda amala aşyrylýar.

2. Gymmatly kagyzlaryň birža bazaryndaky geleşikler söwdalaryň guramaçysynyň kadalaşdyrýrjy namalaryna laýyklykda gymmatly kagyzzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary tarapyndan öz adyndan öz hasabyna ýa-da müşderiniň adyndan onuň hasabyna, ýa-da müşderiniň adyndan öz hasabyna emissiýaly gymmatly kagyzlaryň we beýleki maliýe gurallarynyň satyn alynmagy ýa-da satylmagy arkaly amala aşyrylýar.

3. Gymmatly kagyzlaryň biržadan daşarky bazaryndaky geleşikler maýa goýujylaryň özlery tarapyndan, şonuň ýaly-da gymmatly kagyzzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň üsti bilen gymmatly kagyzlaryň guramaçylykly bazary üçin bellenilen talaplar berjaý edilmezden amala aşyrylyp bilner.

4. Gymmatly kagyzzlar bilen geleşikler diňe olaryň bellenilen tertipde hasaplaşyk-kliring amallaryň geçirilmegi arkaly resmileşdirilenden soň hakyky hasaplanylýar.

43-nji madda. Gymmatly kagyzlara bolan eýeçilik hukugynyň tassyklanylmagynyň görnüşi

1. Gymmatly kagyzlaryň resminamalaşdyrylan görnüşdäki goýberilişiniň eýeleriniň hukuklary şu aşakdaky ýaly tassyklanylýar:

1) gymmatly kagyzlar ýa-da gymmatly kagyzlaryň sertifikatlary bilen – eger olar eýelerinde duran bolsa;

2) depozitariýdäki deponyň hasaplaryna görä ýazgylar boýunça - eger gymmatly kagyzlaryň sertifikatlary depozitariýde saklanmaga berlen bolsa.

2. Gymmatly kagyzlaryň resminamalaşdyrylmadyk görnüşdäki goýberilişiniň eýeleriniň hukuklary şu aşakdaky ýaly tassyklanylýar:

1) gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawyndaky ýazgylar bilen;

2) depozitariýdäki deponyň hasaplaryna görä ýazgylar bilen - gymmatly kagyzlar depozitariýde deponirlenen halatynda.

3. Şol bir gymmatly kagyza bolan eýeçilik hukugy bir wagtyň özünde gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň sanawynda hem-de depozitariniň deposynyň hasabyna görä beýan edilip bilinmez.

44-nji madda. Gymmatly kagyzlaryň konwersiýasy, böleklenmegi, konsolidasiýasy we ýatyrylmagy

1. Emitent ygtyýarly edaranyň rugsady boýunça gymmatly kagyzlaryň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň) konwersiýasyny böleklenmegini we konsolidasiýasyny amala aşyrmaga haklydyr.

2. Konwersiýa diýlip emitentiň gymmatly kagyzlarynyň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň) dolanyşykda duran anyk emissiýasynyň ähli gymmatly kagyzlaryň oňuň beýleki görnüşdäki gymmatly kagyzyňa, gymmatly kagyzlaryň şol görnüşiniň emissiýasynyň prospektinde bellenen nyrh boýunça, möhletde we şertlerde çalşylymagy arkaly amala aşyrylýan restrukturizasiýasyna düşünilýär.

3. Böleklenmek diýlip emitentiň gymmatly kagyzlarynyň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň) dolanyşykda duran anyk emissiýasynyň ähli gymmatly kagyzlarynyň, olaryň sanynyň barabarlykda köpelmegi bilen we olaryň nominal bahasynyň barabarlykda azalmagynda çalşyrylmagy arkaly amala aşyrylýan restrukturizasiýasyna düşünilýär.

4. Konsolidasiýa diýlip emitentiň gymmatly kagyzlarynyň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň) dolanyşykda duran anyk emissiýasynyň ähli gymmatly kagyzlarynyň, olaryň gymmatly kagyzlaryň sanynyň barabarlykda azalmagy bilen we olaryň nominal bahasynyň barabarlykda köpelmeginde çalşyrylmagy arkaly amala aşyrylýan restrukturizasiýasyna düşünilýär.

5. Gymmatly kagyzlaryň böleklenmegi we konsolidasiýasy eýelerine olardan alynýan gymmatly kagyzlaryň bahasynyň tölenilmegi üçin esas bolup hyzmat etmeýärler.

6. Gymmatly kagyzlaryň ýatyrylmagy diýlip emitentiň şu Kanunda we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen tertipde gymmatly kagyzlaryň bahasynyň üzülmegi we (ýa-da) olaryň ýok edilmegi boýunça hereketleriniň jemine düşünilýär.

7. Gymmatly kagyzlaryň ýatyrylmagy şu aşakdakylaryň çözüüdi boýunça amala aşyrylýar:

1) emitentiň - gymmatly kagyzlaryň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň) konwersiýasy, böleklenmegi ýa-da konsolidasiýasy, emitentiň esaslyk maýasy azalan,

onuň ýatyrylan halatlarynda, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan başga ýagdaýlarda;

2) ygtyýarly edaranyň - gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň bolup geçmedik ýa-da bikanun diýlip ykrar edilen halatynda;

3) kazyýetiň (kanuny güýjüne giren) - emitentiň mejburi ýatyrylan (batan) halatynda;

8. Gymmatly kagyzlaryň ýatyrylmagyna (bahasynyň üzülmeğine) diňe olaryň eýeleriniň kanuny talaplary kanagatlandyrylandan soň rugsat berilýär.

9. Gymmatly kagyzlaryň öňki emissiýasynyň (emissiýalarynyň), konwersiýasy, böleklenmegi we konsolidasiýasy hakynda, şeýle hem gymmatly kagyzlaryň ýatyrylmagy hakynda maglumatlar Gymmatly kagyzlaryň ýeke-täk döwlet sanawyna girizilmäge we ol barada maglumatlar şu Kanunyň 45-nji maddasynyň talaplaryna laýyklykda açylmaga degişlidir.

VII BAP. MAGLUMATLARYŇ AÇYLMAGY

45-nji madda. Maglumatlaryň açylmagyna bildirilýän umumy talaplar

1. Maglumatlaryň açylmagy diýlip onuň ähli gyzyklanma bildirýän şahslara milli köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde çap edilmegi, şol sanda elektron görnüşde ýa-da onuň tapylmagyny we alynmagyny kepillendirýän başga usul bilen ýetirilmeginiň üpjün edilmegine düşünilýär.

Gymmatly kagyrlar bazarynda açyk maglumatlar diýlip özi babatda onuň açylmagy boýunça hereketler geçirilen maglumatlara düşünilýär.

Gymmatly kagyrlar bazarynda hemmelere elýeterli maglumatlar diýlip şu Kanuna laýyklykda açylmaga degişli bolan maglumatlar ykrar edilýär.

2. Gymmatly kagyrlaryň emitenti özüniň gymmatly kagyrlary we maliýe-hojalyk işi hakynda maglumatlaryň şu görnüşlerdäki açylmagyny amala aşyrmaga borçludur:

1) gymmatly kagyrlaryň emitentiniň her çäryekdäki hasabatynyň düzülmeği;

2) emitentiň maliýe-hojalyk işine degýän möhüm faktlar hakynda habarlar.

Şu bölege laýyklykda açylmaga degişli maglumatlar emitent tarapyndan ygtyýarly edara berilmelidir.

Şu aşakdakylar hakynda maglumatlar emitentiň maliýe-hojalyk işine degişli möhüm ýagdaýlar hakynda habarlar diýlip ykrar edilýär:

1) goýberilen aksiýalaryň dürli görnüşleri boýunça ses hukugynyň islendik üýtgemeleri, şeýle hem paýnamalaryň hukuklaryny göz önünde tutýan gymmatly kagyzlardan döredilýän kagyrlar;

2) emitentiň üýtgedilip guralmagy;

3) şu faktlar hakynda:

a) emitentiň aktiwleriniň bahasynyň 10 göterimden köp bir gezeklik köpelmegine ýa-da azalmagyna getiren;

b) emitentiň arassa peýdasynyň ýa-da arassa ýitgileriniň 10 göterimden köp bir gezeklik köpelmegine ýa-da azalmagyna getiren;

ç) emitentiň, ölçegleri ýa-da özleri boýunça emläginiň bahasy aktiwleriniň geleşigiň senesindeki ýagdaýa görä 10 we şondan köp göterimini düzýän bir gezeklik geleşikleri;

4) gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň (goşmaça emissiýasynyň) bolup geçmedik diýlip ykrar edilmegi;

5) emitentiň gymmatly kagyzlaryň eýeleriniň önündäki borçnamalarynyň ýerine ýetiriliş möhletleri, emitentiň umumy ýygnaklarynyň çözümleri;

6) emitentiň emissiýaly gymmatly kagyzlary boýunça hasaplanyp ýazylan we (ýa-da) tölenen girdejileri.

Şu maddada bellenen maglumatlar degişli fakt amala aşyrylan pursatyndan üç senenama gününden gijä galman açylmaga degişlidir.

3. Gymmatly kagyzlaryň eýesi şu ýagdaýlarda haýsy-da bolsa bir emitentiň emissiýaly gymmatly kagyzlaryna eýelik etmegi hakynda maglumatlary açmagy amala aşyrmaga borçludur:

1) ýerleşdirilen ýönekeý paýnamalaryň umumy möçberiniň 5 we şondan hem köpräk göterimini satyn alan halatynda;

2) oňa degişli şeýle paýnamalaryň paýy ýerleşdirilen ýönekeý paýnamalaryň 5, 10, 15, 20, 25, 30, 50 ýa-da 75 göteriminden köp ýa-da az bolan işlendik üýtgetmeler.

Ýönekeý paýnamalaryň eýesi görkezilen paýnamalaryň emitentine we ygtyýarly edara degişli hereketler edilen gününden baş günden gijä galman emitente habar ibermek arkaly eýesiniň adyny, emitentiň adyny, emissiýanyň (goşmaça emissiýanyň) döwlet bellige alyş belgisini, paýnamalaryň eýesine degişli sanyny görkezmek bilen açýar.

4. Gymmatly kagyzlaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjysy, eger ol şu hereketleri ýerine ýetiren bolsa, özüniň gymmatly kagyzlary bilen amallary hakynda maglumatlaryň açylmagyny amala aşyrmaga borçludur:

1) bir çäryeginiň dowamynda bir emitentiň gymmatly kagyzlaryň bir görnüşi bilen amallary, haçanda gymmatly kagyzlaryň möçberi görkezilen gymmatly kagyzlaryň umumy möçberiniň azyndan 100 göterimini düzen bolsa;

2) bir emitentiň gymmatly kagyzlarynyň bir görnüşi bilen bir gezeklik amaly, haçanda gymmatly kagyzlaryň möçberi görkezilen gymmatly kagyzlaryň umumy möçberiniň azyndan 15 göterimini düzen bolsa.

Gymmatly kagyzlaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjysy ygtyýarly edara habar ibermek arkaly degişli çäryek tamamlanan gününden ýa-da degişli bir gezeklik amal geçirilen gününden baş iş gününden gijä galman gymmatly kagyzlaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň adyny, gymmatly kagyzlaryň görnüşini we döwlet bellige alyş belgisini, emitentiň adyny, bir gymmatly kagyzyň bahasyny, degişli geleşikler boýunça gymmatly kagyzlaryň sanyny görkezmek bilen degişli maglumatlary açýar.

Gymmatly kagyzlaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjysy emissiýa bolýan gymmatly kagyzlarynyň satyn alnyş we (ýa-da) satylyş bahasy tekliplenen we (ýa-da) yglan edilen mahalynda özünde bar bolan we emissiýaly bu gymmatly kagyzlarynyň emitenti tarapyndan özüne berlen hemmelere elýeterli bolan maglumatlary açmaga ýa-da özünde şeýle maglumatlaryň ýokdugy hakynda habar bermäge borçludur.

Maglumatyň düzümi, onuň açylmagynyň tertibi we möhletleri, şeýle hem gymmatly kagyzlaryň bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň hasabatlylygynyň

berilmeginiň tertibi we möhletleri ygtyýarly edaranyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynda kesgitlenilýär.

46-njy madda. Maliýe hasabatlylygynyň düzülmegi we berilmegi

Gymmatly kagyzlaryň emitentiniň hasabatyna goşulmaga degişli maliýe hasabatlylygy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda düzülýär we berilýär.

VIII BAP.GYMMATLY KAGYZLAR BAZARYNDA GULLUK MAGLUMATLARY

47-nji madda. Gulluk maglumatlary düşünjesi

Şu Kanunyň maksatlary üçin gulluk maglumatlary diýlip emitent we onuň goýberen gymmatly kagyzlary hakynda, hemmelere elýeterli bolup durmaýan we özüniň gulluk ýagdaýyna görä, zähmet borçlaryna ýa-da emitent bilen baglaşylan şertnama baglylykda şeýle maglumatlara eýelik edýän adamlary gymmatly kagyzlar bazarynyň beýleki gatnaşyjylary bilen deňeşdirilende artykmaçlyk ýagdaýyny berýän islendik maglumatlara düşünilýär.

48-nji madda. Gulluk maglumatlaryna ygtyýarlyk edýän adamlar

Şular gulluk maglumatlaryna ygtyýarlyk edýän adamlar bolup durýarlar:

- 1) emitentiň ýa-da emitent bilen şertnama arkaly baglanyşykly bolan gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň dolandyryş edaralarynyň agzalary;
- 2) emitentiň ýa-da emitent bilen şertnama arkaly baglanyşykly bolan gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjysynyň auditorlary;
- 3) döwlet dolandyryş edaralarynyň gözegçilik barlag, gözegçilik we başga ygtyýarlyklaryna baglylykda görkezilen maglumatlardan peýdalanmaga mümkinçiligi bolan gullukçylary.

49-njy madda. Gulluk maglumatlarynyň peýdalanylmagy bilen geleşiklere gadaganlyk

Gulluk maglumatyna ygtyýarlyk edýän adamlaryň ony gymmatly kagyzlar bilen geleşikleriň baglaşylmagy üçin ulanmaga, şeýle hem gulluk maglumatyny gymmatly kagyzlar bilen geleşikleriň amala aşyrylmagy üçin üçünji şahslara bermäge haklary ýokdur.

IX BAP.JEMLEÝJI DÜZGÜNLER

50-nji madda. Gymmatly kagyzlar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň we terrorçylygyň maliýeleşdirilmeginiň önüniň alynmagy boýunça borçlary

1. Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi üçin gymmatly kagyzzar bazarynyň peýdalanylmagynyň önüni almak maksady bilen degişli çäreleri amala aşyrmalydyrlar, şeýle hem jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakynda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda ygtyýarly döwlet edarasyna degişli maglumatlary bermäge borçludyrlar.

2. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň we terrorçylygyň maliýeleşdirilmeginiň önüni almak maksady bilen gözegçilik edilmäge degişli gymmatly kagyzzar bilen amallaryň sanawy şu maddanyň birinji böleginde görkezilen ygtyýarly döwlet edarasy tarapyndan bellenilýär.

51-nji madda. Gymmatly kagyzzar bazaryna gatnaşyjylara salgyt salynmagy

Gymmatly kagyzzar bazaryna gatnaşyjylara salgyt salmak Türkmenistanyň salgyt kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

52-nji madda. Şu Kanunyň bozulandygy üçin jogapkärçilik

1. Şu Kanunyň bozulmagynda günäkär şahslar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

Şu Kanunyň bozulmagy netijesinde ýetirilen zyýanyň öwezi Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenen tertipde dolunmaga degişlidir.

2. Gymmatly kagyzzar bazarynyň gatnaşyjylarynyň, şol sanda gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylarynyň we gymmatly kagyzzaryň eýeleriniň gymmatly kagyzzar bilen geleşikleri amala aşyrmak üçin gulluk maglumatlaryny ulanmaklyga, gymmatly kagyzzar bazarynda nyrhlar bilen manipulýasiýa etmäge hem-de gymmatly kagyzzar, emissiýaly gymmatly kagyzzaryň emitentleri, mahabatlandyrmada berlen maglumatlary hem goşmak bilen gymmatly kagyzzaryň bahalary hakynda göz-görtele ýalan maglumatlaryň berilmegi arkaly gymmatly kagyzzary satyn almaga ýa-da satmaga mejbur etmeklige haklary ýokdur.

Nyrhlar bilen manipulýasiýa etmek diýlip maýa goýujylary gymmatly kagyzzar bazarynda dolanyşykda bolýan gymmatly kagyzzary satmaga ýa-da satyn almaga höweslendirmek maksady bilen gymmatly kagyzzar bazaryndaky bar bolan nyrhlar we (ýa-da) bar bolan söwda işjeňligi babatynda olaryň ýokarlanmagyny we (ýa-da) peselmegini döretmek üçin amala aşyrylýan hereketlere, şol sanda şu aşakdakylara düşünilýär:

1) ýalan ýa-da ygtybarsyz maglumatlaryň ýaýradylmagyna;

2) gymmatly kagyzzaryň gazna birža şöwdalarynda we biržadan daşarky bazarynda, netijesinde bu gymmatly kagyzzaryň eýeleri üýtgemeyän gymmatly kagyzzar bilen geleşikleriň amala aşyrylmagy;

3) gymmatly kagyzzaryň meňzeş geleşikler boýunça gündelik bazar nyrlaryndan düýpli tapawutlanýan nyrhlar boýunça tabşyryknamalaryň satyn alynmagy we satylmagy üçin bir wagtyň özünde çykarylmagy;

4) gazna birža söwdalarynyň iki ýa-da birnäçe gatnaşyjylarynyň ýa-da olaryň wekilleriniň gymmatly kagyzlaryň meňzeş geleşikler boýunça gündelik bazar nyrhларыndan düýpli tapawutlanýan nyrhlar boýunça satyn alynmagy (satylmagy) hakynda ylalaşygy.

Gymmatly kagyzzar bazarynyň hünärli gatnaşyjylary tarapyndan görkezilen hereketleriň amala aşyrylmagy olara berlen ygtyýarnamalarynyň togtadylmagy ýa-da ýatyrylmagy üçin we olaryň gymmatly kagyzzar bazaryndaky nyrhларыň manipulirleme ýagdaýlary diýlip ykrar edilmegi üçin esas bolup durýar.

Gymmatly kagyzzar bazaryndaky nyrhларыň manipulirleme ýagdaýlary ygtyýarly edaranyň talap arzasy boýunça kazyýet tertibinde bellenilýär.

3. Emissiýasy döwlet bellige alnyşyndan geçmedik gymmatly kagyzlaryň ýerleşdirilmegi bikanun bolup durýar.

Emitentiň gymmatly kagyzlaryň bikanun ýerleşdirilmegine ýol beren wezipeli adamlary Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

Gymmatly kagyzzar bikanun ýerleşdirilen halatynda:

1) maýa goýujylar emitente özleri tarapyndan satyn alnan gymmatly kagyzlaryny yzyna gaýtarmaga borçludylar;

2) emitent maýa goýujylara olaryň gideren bähbitleriniň öweziniň dolunmagyny hasaba almak bilen gymmatly kagyzzara ýazylmagy we (ýa-da) olaryň satyn alynmagy bilen baglanyşykly harajatlarynyň öwezini dolmaga borçludyr.

4. Gymmatly kagyzzar bazarynda ygtyýarnamasyz amala aşyrylýan hünärmençilik işi bikanun bolup durýar.

Hünärmençilik işini ygtyýarnamasyz amala aşyryýan şahslar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen jogapkärçiligi çekýärler.

5. Emitent we (ýa-da) anderrayter gymmatly kagyzlaryň emissiýasynyň prospektlerinde bolan maglumatlaryň ygtybarlylygyna, şol sanda bu gymmatly kagyzlaryň dolanyşygynyň bütin möhletiniň dowamynda gymmatly kagyzzar hakynda nädogry maglumatlar bilen maýa goýujylara ýetirilen ýitgileriň öweziniň doldurylmagy boýunça jogapkärçilik çekýärler.

53-nji madda. Jedelleriň çözülişi

Gymmatly kagyzzar bazarynda ýüze çykýan jedeller Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde çözülýär.

54-nji madda. Şu Kanunyň güýje girmegi

1. Şu Kanun resmi taýdan çap edilen gününden güýje girýär.

2. Şu Kanun güýje giren gününden şulary güýjüni ýitiren diýip ykrar etmeli:

1993-nji ýylyň 28-nji dekabryndaky «Türkmenistanda gymmatly kagyzzar we fond biržalary hakynda» Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1993 ý., № 11-12, 108-nji madda);

2009-njy ýylyň 18-nji aprelindäki «Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler, goşmaçalar girizmek we güýjüni ýitiren diýip ykrar etmek hakynda» Türkmenistanyň Kanunynyň XVI bölegini (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2009 ý., № 2, 33-nji madda).

3. Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalary şu Kanunyň güýje giren gününden başlap üç aý möhletň dowamynda oňa laýyk getirilmäge degişlidir.

**Türkmenistanyň
Prezident**

**Gurbanguly
Berdimuhamedow**

Aşgabat şäheri.
2014-nji ýylyň 8-nji noýabry.
№ 139-V.